

LA LLENGUA DELS PETRERINS

Vicent
Brotons
Rico

Nº 6

Vicent Brotons Rico

"Quan un individu es desenten del destí del seu poble perquè ha perdut l'orgull nacional, només pot tenir vanitat personal. I és aquella vanitat personal la força que l'impulsa a adoptar la llengua dels dominadors, a renunciar avergonyit a la seua llengua vernacle."

(Manuel Sanchis Guarnier,
La llengua dels valencians, 1972)

LA LLENGUA DELS PETRERINS

Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Petrer
Centre d'Estudis Locals del Vinalopó

BROTONS RICO, Vicent

La llengua dels petrerins / Vicent Brotons Rico.- Petrer: Regidoria de Cultura. Ajuntament: Centre d'Estudis Locals, 2001.

52 p.: il., map.; 25 cm.- (Quaderns Didàctics; 6/ Coordinador Tomàs V. Pérez Medina)

Bibliografia: p.49

ISBN: 84-95254-08-5

1. Llengua valenciana-Petrer

I. Petrer. Ajuntament. Regidoria de Cultura, ed.

II. Centre d'Estudis Locals del Vinalopó, ed.

III. Títol.

IV. Sèrie.

811.134.11'282.2(460.315 Petrer)

Col·lecció *Quaderns Didàctics*
Coordinació: *Tomàs V. Pérez Medina*

1. Manuel Hidalgo López, *El inicio de la sociedad contemporánea en Petrer.*
2. Pedro Payá López, *Petrer bajo la dictadura franquista. La autarquía (1939-1959).*
3. Francisco Martínez Navarro, *Caminando hacia la democracia en Petrer (1973-1979).*
4. Mercedes Justamante, Mª Teresa Díez y José Mª Ballester, *La salud en Petrer, un bien social.*
5. Tomàs V. Pérez Medina, *La vila de Petrer a l'antic règim.*
6. Vicent Brotons Rico, *La llengua dels petrerins.*

© Vicent Brotons Rico.

Edita: Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Petrer.

Centre d'Estudis Locals del Vinalopó.

ISBN:84-95254-08-5

Dipòsit Legal:A - 574 - 2001

Il·lustració de portada: Josep Hortolà.

Fotocomposició i maquetació: DISEÑO GRÁFICO ALMORADÍ. 96 570 11 15

Impressió: Ruiz y Peiró, S.L.

ÍNDIX

INTRODUCCIÓ	5
I. LA PERSPECTIVA HISTÒRICA	6
1.1. L'homo sapiens, l'homo loquacis	6
1.2. Els ibers i altres pobles	6
1.3. Els romans i el llatí	8
1.4. Els pobles germànics	9
1.5. L'Islam i l'àrab	10
1.6. Tot mirant al nord	10
1.7. ...E parlen de bell catalanesc del món	11
1.8. Els naixement d'una frontera lingüística	13
1.9. La pèrdua d'identitat cultural i idiomàtica	16
1.10. Una llei esperançadora	21
II. DEL PARLAR PETROLANC AL CATALÀ ESTÀNDARD	22
2.1. Geografia de la llengua	22
2.2. La pronúncia: un accent distint?	24
2.3. Les paraules: les nostres i les dels "veïns"	25
2.4. Com diem el que diem (la morfosintaxi)	27
2.5. Cap a l'estàndard	29

III. ELS USOS DEL VALENCIÀ	30
3.1. Contacte de llengües i usos	30
3.2. La transmissió generacional	31
3.3. La llengua a les relacions personals	32
3.4. Valencià a l'escola	33
3.5. L'idioma i els poders públics	35
3.6. Llengua i mitjans de comunicació	38
3.7. Un idioma amb futur?	40
	36
VOCABULARI	42
PER A SABER-NE MÉS	49

INTRODUCCIÓ

Aquest quadern ha estat concebut per aproximar-se de manera senzilla, alhora que rigorosa i científica, a la complexa realitat lingüística del valencià d'acord amb els objectius generals que el Decret pel qual s'estableix el currículum de l'Educació Secundària Obligatòria de 1992 fixa:

- Conèixer i valorar la realitat plurilingüe de l'Estat espanyol i de la societat i de les variants de cada llengua, i superar estereotips sociolingüístics i considerar els problemes que plantegen les llengües en contacte.

- Comprendre i valorar, a partir del coneixement de la realitat sociolingüística, la necessitat de recuperar un ús normalitzat del valencià, símbol de la identitat cultural i mitjà irrenunciable per a entendre la realitat de l'entorn i poder accedir al patrimoni cultural propi.

- Reflexionar sobre els elements formals i els mecanismes de la llengua en els plans fonològics, morfosintàctic, lèxico-semàntic i textual i també, sobre les condicions de producció i recepció dels missatges en contextos socials de comunicació, amb la finalitat de desenvolupar la capacitat per a regular les pròpies produccions lingüístiques.

- Analitzar i jutjar críticament els diversos usos socials de les llengües, evitant els estereotips lingüístics que suposen judicis de valor, mit-

jançant el reconeixement del contingut ideològic del llenguatge en allò que respecta especialment al gènere social, a la llengua que es parla i a les consideracions racistes o classistes.

Ateses les característiques d'aquesta col·lecció ens hem plantejat acostar-nos a la nostra llengua territorialment pròpia –la catalana, denominada oficialment "valencià"– des de la realitat més immediata, és a dir, la local, tot articulant aquesta aproximació a partir de tres eixos:

1. La diacrònia socio-històrica, o siga, la història de les llengües d'ací i la història de la Llengua d'ací: la llengua catalana.

2. La descripció dialectològica del parlar petreri i les línies de correcció/adequació per acostar-nos col·lectivament a un model general per tal d'assolir un estàndard usual socialment assumit i viable.

3. La realitat de l'ús social de l'idioma, dit d'altra manera, la sociolingüística i els mecanismes per a entendre i interpretar l'esmentada realitat i, en la mida de les nostres possibilitats d'acció ciutadana, modificar-la en l'únic sentit democràticament digne: a favor del valencià.

Aquests tres blocs s'han desenvolupat connectant-se en la mesura que ha estat possible a la realitat més propera: el Petrer del passat i el Petrer del segle XXI; sense renunciar, tanmateix, a interpretacions més generals referides a la comar-

ca, el País Valencià, el conjunt de la comunitat catalanoparlant i les realitats universals de conflicte lingüístico-cultural.

Finalment, dir que el títol del llibre *La llengua dels petrerins* -també de les "petrerines", que ningú no ens acuse d'ús sexista del llenguatge- és un humil homenatge a Manuel Sanchis Guarner (1911-1981), autor de *La llengua dels valencians* (1931), qui va contribuir amb aquesta magnífica obra divulgativa sobre la nostra llengua al coneixement científic i objectiu de l'origen del nostre idioma, així com a assentar unes bases sòlides per entendre el camí de la seua plena recuperació i dignificació al nostre present i amb projecció de futur. Tant de bo aquest quadern siga mereixedor de dur el títol "plagiat" del filòleg, historiador i folklorista, el Mestre Sanchis Guarner!

I. LA PERSPECTIVA HISTÒRICA

1.1. L'HOMO SAPIENS, L'HOMO LOQUACIS.

La història humana d'aquesta vall peninsular meridional travessada pel riu Vinalopó on s'assenta Petrer es va encetar fa uns 40.000 anys. Es

tractava de sers humans que vivien en grup i podríem afirmar que es comunicaven rudimentàriament amb un sistema ben allunyat de qualsevol altra espècie viva del planeta: el llenguatge. Aquells homínids havien arribat a unes condicions biològiques i d'organització social que els van permetre desenvolupar el ferrament que, amb el pas del temps, esdevindria el més útil de tots: la comunicació simbòlica mitjançant signes sonors vocals que es corresponen a imatges cerebrals compartides per una col·lectivitat, ço és, el llenguatge. Per això podem confirmar que l'Homo sapiens* -el ser humà que sap, que pensa- ho va ser perquè fou també l'Homo loquacis, l'humà que parla.

Sabies Que...

La descoberta del híode* d'un *Homo sapiens* de fa 150.000 anys ha permés afirmar que aquests homínids estaven capacitats per a tenir un llenguatge articulat com el de l'home actual?

1.2. ELS IBERS I ALTRES POBLES.

Aquells pobles primitius evolucionaren biològicament i culturalment -i amb ells el llenguatge-. I així arribàrem a la primera civilització perfectament constatable a les nostres terres: els ibers. Els pobles ibèrics desenvoluparen una llengua absolutament equiparable en complexitat a

Document 1

Aspecte facial de la línia evolutiva dels homínids que esdevingueren "sapiens" i "loquacis".

qualsevol de les del seu temps. Les llengües ibèriques, tot i ser les primeres escrites de la península i prolongar-se la seua existència fins als segle III d. C., no han arribat als nostres dies en estat de comprensibilitat. Siga com siga, sabem de la seua existència parlada pels testimonis de l'època de la romanització, per les petjades que ha deixat en la toponímia* i pels testimonis materials escrits dels ploms*, encara indesxifrables.

Allò cert, però, és que els ibers que poblaren les terres de Petrer parlaren una llengua que estigué en contacte durant sis segles (del III a. C. al III d. C.) amb el llatí dels invasors romans, d'on procedeix la llengua que actualment parlem. El llatí, com a llengua de poder i cultura més elevada, acabà substituint l'iber del parlar dels autòctons. El preu que pagà, però, fou el d'adquirir una fisonomia marcada per la llengua desplaçada. Això es denomina substrat lingüístic*.

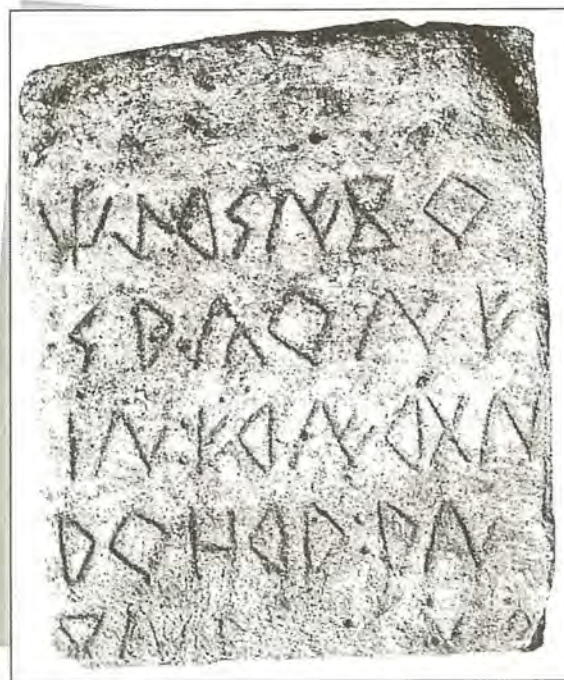
A més a més, per les nostres terres potser s'escoltaren altres llengües com el grec* i el púnic*. Cal incloure entre aquestes llengües veï-

nes del ibers els parlars indoeuropeus* dels sororaptres* i celtes*.

Totes aquestes cultures deixaren importants marques de substrat en la llengua que actualment parlem, sent la més important de totes la

Document 2

En aquest plom o estela ibèrica s'aprecia el tipus d'escriptura d'aquesta cultura. Els investigadors encara no han trobat un escrit amb equivalències amb el llatí o el grec per poder traduir aquests textos.

ibèrica: és el que es denominem el substrat pre-romà del català.

Document 3

Lèxic derivat dels diversos substrats pre-romans.

·Celta: Blat, camí, carro, trençar, tancar, camisa, cabanya, banya, perol, etc. I el topònims: Besalú, Verdú, Sogorb, etc.
·Ibèric: Esquerre, pissarra, estalviar, llaganya, bassa, carrasca, sarna, mardà, carabassa, sargantana, socarrar, etc. I el topònims: Segarra, Gerri, Ondara, Aran, Elda, Andorra, etc.

·Púnic: Els topònims: Eivissa, Maó, Hispània, Alacant, etc.

·Grec: Porpra, colp, cima, guix, orfe, escola, espasa, etc. I el topònims: Empúries, Roses, Pitiüses, etc.

Escriuiu 20 oracions o més utilitzant en cadascuna una paraula distinta, com a mínim, del lèxic pre-romà del nostre idioma que apareix en el document 3.

1.3. ELS ROMANS I EL LLATÍ.

Els romans arribaren a la península Ibèrica el segle III a. C. Ben prompte la presència romana a les nostres terres fou força important i s'encetà així un llarg període de romanització* en tots els ordres. Pel que fa a la llengua el procés es pot sintetitzar en quatre etapes:

1ª El llatí, llengua dels vencedors i de prestigi cultural, s'instal·la al costat de les llengües ibèriques. D'aquesta manera s'interinflueixen.

2ª El llatí es converteix en la llengua de l'administració, la cultura, la tecnologia i les capes altes de la societat. Els parlars ibèrics s'omplen de llatinismes.

3ª El llatí triomfa totalment. La població indígena més dinàmica es bilingüïtza, però omplint el seu llatí de paraules i maneres de pronunciar ibèriques.

4ª Conforme desapareixen les generació ibero-parlants monolingües, minva l'ús d'aquesta llengua fins que desapareix.

Relacioneu amb fletxes, com en l'exemple, les paraules de la nostra llengua (columna de l'esquerra) amb la seua originària, o etimològica, procedent del llatí (columna de la dreta):

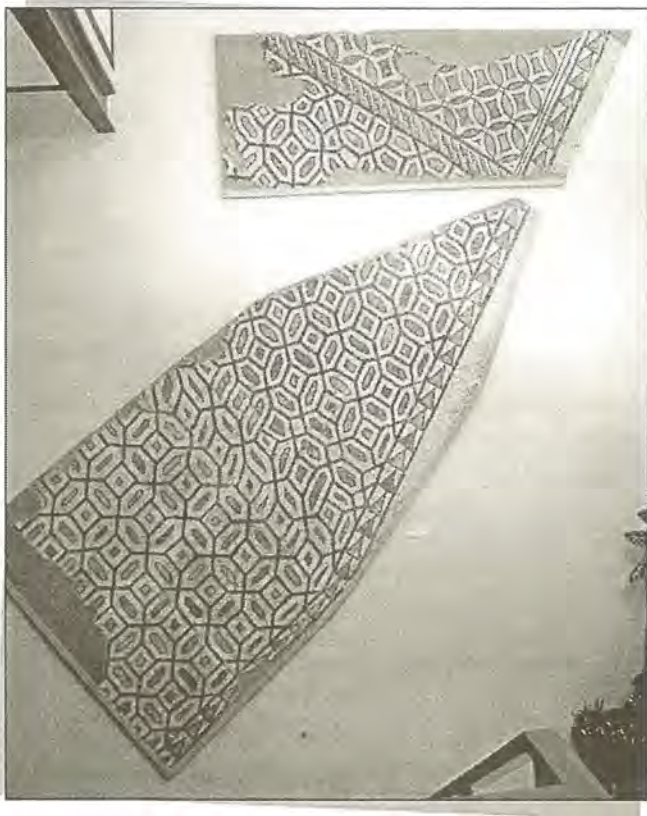
rabosa	insula
illa	prehensione
presó	scuriolus
companatge	companaticu
regla	frigere
any	regula
força	rapum
eixir	racemu
mas	herede
raïm	annu
fregir	advitiare
hereu	Petraria
avesar	exire
Petrer	fortia
esquirol	mansu

Sabies Que...

On es localitza l'actual casc urbà del nostre municipi aparegué la *Villa Petraria* que donaria nom a *Petrer* (Aleshores, la immensa majoria de la població ja parlava llatí, llengua de l'Imperi Romà)?

Document 4

Aquest mosaic romà del segle II o III d. C, trobat al primer tram del carrer de la Constitució (molt prop de l'Ajuntament) formaria part, probablement, d'alguna de les estàncies de l'antiga vil·la *Petraria*.

Les continuades crisis internes de l'imperi i les invasions dels pobles germànics* acabaren provocant la caiguda de l'Imperi Romà l'any 476 d. C. Els efectes idiomàtics foren immediats: s'ençetà de manera imparable la desintegració de la unitat idiomàtica de la Romània*. La desaparició de llatí com a llengua d'ús generalitzat (quedà reservat només per a les solemnitats, els usos cultes i la vida religiosa cristiana) i l'aparició lenta però inexorable del romanc* o vulgar* derivat del llatí, és a dir, les llengües romàniques.

1.4. ELS POBLES GERMÀNICS.

Aquestos pobles procedents del nord i el centre d'Europa invairen la península entre finals de segle V i el segle VII. El llatí, però, no es va perdre: la profunda divisió de l'antic Imperi Romà va fer que evolucionara de manera distinta en cada territori dels pobles germànics. L'única influència germànica es va reduir a un seguit d'incorporacions als parlars peninsulars d'expressions toponímiques, onomàstiques* i de lèxic general. A aquests trasbassaments d'una llengua pertanyent

Document 5

Lèxic incorporat coma superstrat germànic.

Lèxic general: *blau, baró, blanc, guanyar, robar, sabó, arenga, espiar, guaitar, guerra, esquilar, treva, etc.*
·Toponímia: *Arenys de Mar, Llofriu, Ardariu, etc.*
·Onomàstica: *Beltran, Elvira, Ferran, Armengol, Gilibert, Berenguer, Albert, Roderic, etc.*

a les classes superiors a altra ja formada, pròpia de les classes inferiors dominades, se li denomina superstrat*.

Finalitza el segle VII amb una península Ibèrica sotmesa a una estructura política sota el regne visigòtic en perpètua crisi per les lluites intestines pel poder.

1.5. L'ISLAM I L'ÀRAB.

Com a conseqüència d'una d'aquestes crisis de poder, els musulmans del nord d'Àfrica són cridats com al·liats d'un dels bàndols i aprofiten l'avinentesa per emprendre la conquesta peninsular ja en el segle VIII.

Des de l'any 711 al 732 els exèrcits islàmic avançaren i ocuparen quasi el total de la península. Aquest avanç fou frenat al nord peninsular en les primeres dècades del segle VIII.

La presència d'un poble profundament diferent, en situació dominant, amb una cultura distinta i, sobretot, una religió—l'Islam*— i una llengua —l'àrab*— pròpies, provocarà en els territoris on es perpetua la dominació més d'un segle uns canvis culturals només comparables als provocats pels romans en les societats ibèriques deu segles arrere.

Les classes dirigents islàmiques establiren un sistema sòcio-religiós que va fer possible la presència als seus dominis de cristians —mossàrabs*—, així com la conversió a l'Islam dels pobladors autòctons.

En relació al llatí dialectal (romanç) que es parlava fins l'arribada dels musulmans, cal dir que foren els mossàrbs els únics que el mantingueren influït per l'àrab. Donant lloc així als parlars mossàrabs. Parlars que només van deixar unes petjades en forma de substrat que arribaren al romanç que dugueren els conquistadors cristians del segle XIII.

Sabies Que...

Els mossàrabs i la seua llengua i costums van ser perseguits per la intolerància dels almoravits (s. XI) i dels almohades* (s. XII). Així, quan a mitjans del segle XIII els habitants de les nostres terres són sotmesos al poder del món cristià pel rei Jaume I els mossàrabs eren una minoria insignificant i la seua llengua pràcticament s'havia extingit?*

Document 6

Substrat mossàrab present al valencià actual

Noms comuns

Orxata, clòtxina, fardatxo, regomello, gaiato, tàpena, cuquello, colombaire, moceguello, etc

Topònims

El Campello, Muro, Portitxol, Moraira, Gorgos, el Fondó, Capralla, etc.

1.6. TOT MIRANT AL NORD.

Ara bé, al nord peninsular, i concretament al nord-est, la situació no fou la mateixa. L'embranchida conquistadora dels musulmans fou

aturada i desplaçada al sud de Barcelona al segle IX. I en aquest espai geogràfic es crearen els Comtats Catalans*, territori cristià on pràcticament no es va interrompre l'evolució del llatí arribat feia onze segles i que començava a comptar amb una fisonomia i personalitat idiomàtica pròpia.

Al segle IX ens trobem en el moment històric en què els habitants d'aquests comtats prenen consciència que el seu romanç o vulgar ja no és llatí. És el naixement de la primitiva llengua catalana.

Tot i això, la minoria culta i alfabetitzada no escriu en aquell català arcaic* o català preliterari*. Continuen escrivint en llatí. Llavors, per què sabem que en aquells comtats del nord-est peninsular situat a una banda i altra del Pirineu es parlava una llengua prou diferenciada del llatí? Perquè existeixen també evidències documentals: alguns textos suposadament en llatí estan plens d'errades o "catalanades", així com d'anotacions en català arcaic a la vora per a poder entendre'ls.

Estem, per tant, en condicions d'afirmar que el català preliterari fou la llengua parlada als comtats catalans des del segle VIII a l'XI, és a dir, fins que va aparèixer el primer text escrit intencionadament en aquesta llengua.

Aquesta incursió a les terres del nord-est peninsular no ha estat gratuïta. Si nosaltres en aquests moments parlem una llengua romànica no és perquè els musulmans es romanitzaren sinó

perquè, primerament, foren sotmesos pels cristians del nord, és a dir, els catalans; ocuparen amb colons part de les seues terres i ciutats; restituiren l'"antic llatí", ara en forma de llengua catalana; i, finalment, expulsaren els que no abraçaren la fe i, en conseqüència, la llengua dels cristians.

1.7. E PARLEN DE BELL CATALANESC DEL MÓN.

Al segle XIII, el rei Jaume I el Conqueridor orientà les seues ànsies expansionistes cap a les illes Balears i el País Valencià. Entre 1229 i 1245 s'incorporaren a la corona catalano-aragonesa Mallorca, Eivissa, Formentera i l'antic Regne de València fins a la línia Biar-Busot*. Petrer i la seua comarca, tot i que també foren conquistades per les hostes* del rei En Jaume i inclús colonitzades per una minoria cristiana catalana, s'incorporaren inicialment a la corona castellana pel Tractat d'Almirra* entre Jaume I i el seu gendre Alfons X el Savi*, rei de Castella.

La llengua catalana també viu un procés d'expansió i consolidació important. Des de finals del segle XII ja apareixen textos escrits plenament i intencionalment en català. Entre ells, les Homilies d'Organyà i Els Furs de València.

El segle XIII acaba amb una important expansió territorial del català que es correspon a la plena maduresa com a llengua apta per a tota

mena d'usos propis dels temps medievals. El propi rei En Jaume la instituï com a llengua oficial de la seua administració –la Cancelleria Reial*– junt al llatí i l'aragonés*. Cal tenir en compte que la seua "Crònica", és a dir, el Llibre dels feyts, ja fou escrita en català probablement al 1274.

Document 7

*Representació de La Rendició al castell de Petrer.
Aquesta dramatització es basa en un fragment de la
Crònica del rei Jaume I el Conqueridor.*

Al final d'aquest segle i principis del següent la presència bèl·lica i colonitzadora catalana arriba fins a les terres de Múrcia –tot i que aquest regne es trobava sota el domini castellà. El 1304 es produeix l'annexió definitiva dels territoris valencians fins a Oriola i es con-

Document 8

Fragment del Llibre dels feits on es fa referència a Petrer.

E enviam sempre un missatger a Petrer que En Jofré havia perdut, e tantost vengren dos dels vells a nós, e un jueu que hi estava en temps d'En Jofré, e el sarraïns no l'havien negun mal feït, e parlam amb ells que retessen lo castell a nós, e nós, que el retriem a En Jofré.

forma i s'estabilitza definitivament l'antic Regne de València, base històrica i territorial de l'actual País Valencià.

El document 8 es correspon al capítol 414, on es narra la intervenció del rei En Jaume per a sofocar una rebel·lió musulmana contra l'Alcaide del castell de Petrer. En aquest capítol és on precisament s'inspirà *La Rendició*, peça teatral de Francisco Mániz que es representa tots els anys a l'esplanada del castell de Petrer en commemoració de la vinguda de Jaume I el Conqueridor al nostre poble.

• Tracteu d'escriure una versió moderna del fragment ajudant-vos d'aquest vocabulari:

retessen/retriem: del verb *retre*, lliurar, entregar.

sempre: *aleshores*.

tantost: *immediatament*.

• Amb aquesta activitat us adonareu de la considerable proximitat i semblança que hi havia entre el català medieval del XIII i l'actual.

Sabies Que...

El cronista *Ramon Muntaner* va escriure aquesta celebre frase al segle XIV?:

"...si que siats certs que tots aquells qui en la dita ciutat de Múrcia e en los davant dits llocs [Elx, Alacant, Guardamar i Cartagena] són vers catalans e parlen de bell catalanesc del món."

Document 9

Arabismes del català. (entre parèntesis altres sinònims en català d'origen no-àrab).

<i>abellota (aglà)</i>	<i>gandul (mandrós)</i>
<i>albercoc</i>	<i>matalàs</i>
<i>albèrgic (préssec)</i>	<i>racó</i>
<i>alcohol</i>	<i>safrà</i>
<i>alfals (userda)</i>	<i>sèquia</i>
<i>almogàver</i>	<i>setrill</i>
<i>arròs</i>	<i>sofà</i>
<i>carxofa</i>	<i>sücre</i>
<i>cotó</i>	<i>tarifa</i>
<i>dacsa (panís, blat de moro)</i>	<i>tassa</i>
<i>debades (de franc)</i>	<i>tramús (llobí)</i>

Document 10

*Topònims d'origen àrab
(amb el seu significat entre parèntesis)*

BENI.- ("fill de..."): *Benissa, Benidorm, Vinaròs, Beneixama, Benilloba, Vinalopó...*

AL.- *Albaida ("la blanca"), Alcalà ("el castell"), Alcora ("les masies"), Alfara ("el barri").*

I el següents topònims localitzables al terme municipal de Petrer: Algoleja ("el meandre del riu"), Algurrama ("el riuet"), Almadrava ("la teulera"), Almorxó ("el prat"), Catí ("clot"), el Barxell ("la barraca"), els Alcavons ("la bòveda"), l'Almafrà ("la cruïlla de camins").

La creixent minoria cristiana del Regne de València mantingué un continuat contacte de coexistència amb el món àrab. Aquesta relació deixaria importants petjades en el català, i especialment en el que parlem al País Valencià i a les illes Balear, territoris de major contacte amb els musulmans.

1.8. EL NAIXEMENT D'UNA FRONTERA LINGÜÍSTICA

Tot i que al segle XV la vitalitat del català és innegable, es comencen a percebre el primer símptomes de castellanització aristocràtica i urbana per la presència de la dinastia castellana dels Trastàmara*. La centúria següent s'encetarà amb una presència del castellà a tots els àmbits considerats en aquella època de prestigi: la cort, les relacions aristocràtiques, la jerarquia clerical, els escriptors, que, com a mínim, es bilingüïtzen, etc. És el període que des del punt de vista cultural es denomina la Decadència*. Només la vida administrativa i jurídica, així com les classes populars, mantindran l'idioma.

Aquesta decadència es caracteritza per:

1. El fraccionament dialectal de tots els territoris de llengua catalana.
2. La percepció d'aquest fraccionament com un símptoma d'absència d'unitat.
3. La consideració del català com una pseudollen-

gua absolutament inadequada per a l'escriptura i la producció cultural en general.

4. L'anquilosament del català escrit i la seua inadaptació a les noves necessitats culturals i científiques, en desaparèixer del món del saber, és a dir, de l'ensenyament i de la Universitat.

5. La intensa castellanització.

6. La desaparició d'un model literari comú o estàndard.

7. L'empobriment fonètic per influència del castellà (El cas de l'apitxat* a les comarques del voltant de la ciutat de València).

8. El desplaçament de la frontera idiomàtica al sud del País Valencià.

Sabies Que...

Els segles XIV i XV foren anys d'expansió territorial i desenvolupament econòmic, social, cultural i lingüístic. La Confederació Catalano-Aragonesa establí una mena d'imperi mediterrani administrat per la Cancelleria Reial. La nostra literatura va viure un període de gran esplendor amb escriptors com: Ramon Llull, Francesc Eiximenis, Arnau de Vilanova, Bernat Metge, Anselm Turmeda, i els valencians: sant Vicent Ferrer, Jordi de Sant Jordi, Ausiàs March, Roís de Corella, Joanot Martorell, Jaume Roig, Isabel de Villena, etc.?

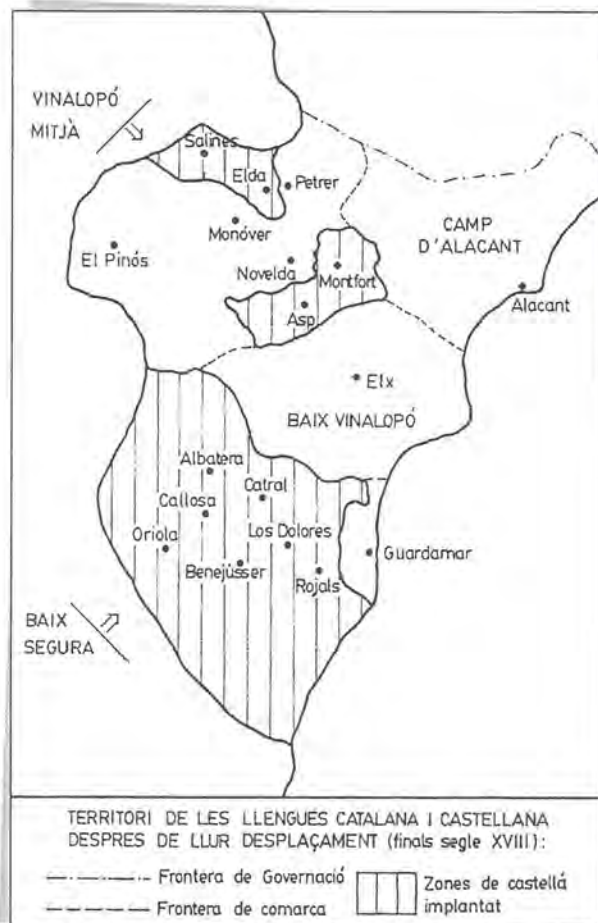
L'esmentada Decadència no va afectar pràcticament en res els catalanoparlants que vivien als nuclis rurals petits allunyats de les ciutats importants –València, Gandia, Xàtiva, Elx, Alacant o Oriola-. Per tant, a Petrer el procés cas-

tellanitzador passaria quasi inadvertit fins al segle XVII. Per què? Doncs, perquè és a principi d'aquest segle que la nostra vila, com moltes altres veïnes, veu com són expulsats els moriscos (1609), que representen la majoria de la població, i com arriben nous contingents de famílies repobladores procedents de la comarca de la Foia de Castalla, inicialment. Aquests nous habitants de les nostres terres s'escamparen per tota la Vall del Vinalopó i, lògicament, no provocaren cap tipus de problema d'índole idiomàtic, cultural o religiós. Més aviat al contrari, ja que es tractava de gent "molt millor vista" que els "perillosos moriscos" –segons la mentalitat xenòfoba* de l'època- que acabaven de ser expulsats.

Ara bé, aquesta primera repoblació fou insuficient per a algunes localitats com Elda, Salines, Asp o Montfort. Unes noves onades d'immigrants arribaren a aquests pobles. Però aquesta volta procedien de territoris castellanoparlants en la seua majoria –la Manxa i Múrcia-, és a dir, malgrat ser forasters, portaven la llengua ascendent i important: el castellà. En pocs anys, dues o tres generacions, els habitants catalanoparlants de les quatre poblacions nomenades abandonaren la llengua catalana i acabaren per assumir la dels forasters. Fou el que denomina l'actual sociolingüística* un procés de substitució lingüística*.

Document 11

Al llibre del professor Montoya se'ns il·lustra amb aquest mapa la situació lingüística de les comarques del sud valencià a finals del segle XVIII.

Aquest fenomen es va donar també de manera molt semblant a Oriola i els pobles de la seua comarca. Tots dos casos –el del Vinalopó i el del Baix Segura– han estat estudiats minuciosament pel professor Brauli Montoya (1986).

Ben bé podríem dir, seguint el mateix autor, que el "simbòlic" darrer valencianoparlant d'Elda –documentat per escrit en un procés judi-

Document 12

La pèrdua de l'idioma a Elda i Oriola al segle XVIII.

[...] Durant la segona meitat del segle XVII els catalanoparlants esdevenen minoritaris a causa d'un procés que s'havia iniciat el 1611 al Vinalopó Mitjà i els darrers anys del segle XVI al Baix Segura, amb el començament d'una immigració murciana que esdevindria creixent al llarg de les dues centúries.

La davallada en l'ús del català es veurà conclosa uns anys abans a Elda (circa 1720) que a Oriola (circa 1750), a causa d'una demografia més elevada en aquesta segona població. Fins a un cert punt, Elda i Oriola poden ser considerades els paradigmes* de les respectives comarques.

(Montoya: Variació i desplaçament de llengües a Elda i Oriola durant l'Edat Moderna. Alacant, 1986).

cial al 1690– fou un fuster a qui le deien Feliph Sempere i comptava amb 53 anys, en quedar reflectida documentalment la seua frase "Qui està ay?". Per tant, a mitjans del segle XVIII la "frontera" de la llengua s'havia desplaçat del riu Segura a les poblacions de Guardamar, Crevillent, Novelda i Petrer. El nostre poble esdevenia així terra de "frontera idiomàtica" tot fitant amb la ciutat ja "castellanoparlant" d'Elda.

Llegiu el Document 13 i realitzeu un debat sobre la inquietud entorn a la pèrdua del valencià entre el petrerins que s'hi expressa.

Document 13

¿La història lingüística d'Elda repetida a Petrer?

"Si atenem al terme municipal "oficial", els immigrants castellans són majoria sobre els autòctons petrerins. ¿Ens indica això una evolució irreversible com a l'Elda del passat? Caldria veure si els castellans residents al municipi petrerí "real" es constitueixen en majoria, perquè aquests són, en definitiva, els qui conviuen (parlen, es coneixen, es casen, etc.) amb els autòctons. Encara sense una estadística apropiada, em fa l'efecte que al nucli central de Petrer el immigrants castellans són minoria. Tanmateix, a un foraster que vinga al poble podrà fer-li l'efecte que no és així. Per què? Doncs, perquè molta de la gent que sentirà pel carrer o als establiments públics parlant en castellà, després resultarà que és catalanoparlant. Catalanoparlant, però "en secret"; amb els familiars i amics de la mateixa llengua. Perquè, anem a veure, com parla entre si un matrimoni mixt?, i als fills? I, més greu encara, per què molts matrimonis valencians parlen en castellà als seus fills? Si la norma social és que la llengua intergrup al siga el castellà, les situacions en què es farà servir aquesta llengua es multiplicaran en detriment d'aquelles en què podrem sentir el català. Pensem que els immigrants que porten uns anys entre nosaltres comprenen bé el nostre valencià malgrat que en tantes ocasions els l'amaguem. Per tant, només necessiten per a parlar-lo dues coses: veure que nosaltres ens l'estimem (usant-lo publicament!) i que el parlem a ells. No ens avergonyim d'usar-lo i, sobretot, no ens burlem de qui comença a parlar-lo si no ho fa bé del tot. Més val un català que delate que el castellà ha "passat per ell", que no un català desaparegut perquè s'hi ha sobreposat el castellà.

I tant de bo que la història d'Elda no es veja repetida sobre Petrer! Però recordeu que, en qualsevol cas, la responsabilitat sempre recaurà sobre nosaltres, els valencians."

(Brauli Montoya a "Com el passat ens il·lustra sobre el present o la història d'Elda repetida sobre Petrer", dins Festa-86. Petrer, 1986).

Document 14

Petrer i Elda formen una connurbació urbana, però són dos pobles distints. ¿Serà Petrer capaç de mantenir el seu tret d'identitat més propi, és a dir, la llengua?

1.9.

LA PÈRDUA D'IDENTITAT CULTURAL I IDIOMÀTICA.

A més del capítol anterior en què s'explica el desplaçament de la frontera idiomàtica a favor del castellà cap al nord –del Segura al Vinalopó, en diríem–, els fenòmens de deteriorament idiomàtic i cultural, en general, foren diversos i afectaren el conjunt del domini lingüístic durant el període que va del segle XVI a mitjans del XIX:

1. La noblesa, ja ho hem indicat, es castellanitza de manera generalitzada a partir del XVI. En un primer moment es bilingüïtza i en una segona fase abandona l'ús de l'idioma a tots els efectes.
2. Aquest comportament és seguit mimèticament per la petita aristocràcia i certs sectors de la burgesia urbana i el clergat al llarg del segle XVII.
3. Aquest mateix procés es dona a la

Sabies Que...

Catalunya Nord en relació al francès (les comarques catalanoparlants depenents en l'actualitat de l'estat francès) com a conseqüència de la seua incorporació a la corona francesa després del Tractat dels Pirineus* el 1659.

4. Entre el 1705 i el 1714 té lloc als regnes d'Espanya la Guerra de Successió* entre els Borbons* -partidaris de què tots els regnes hispànics es governaren exclusivament per les lleis i amb la llengua de Castella- i els Àustries* -compromesos en mantenir el sistema de llibertats i la llengua pròpia dels diversos regnes de la Corona. La victòria dels Borbons va suposar per als regnes de la Corona d'Aragó* l'abolició dels seus furs* i la prohibició de la llengua pròpia, tot imposant el castellà com a única llengua oficial. L'eficàcia d'aquestes mesures va ser, però, desigual. Els sectors popular, en general, foren més impermeables a aquestes prohibicions i continuaren usant la seua llengua pròpia. Hi hagué molta més resistència a aquesta "castellanització per decret".

A mitjans del segle XIX el procés castellanitzador duu més de tres segles d'intens avanç. Els sectors populars, que s'havien mostrat com els "més resistents" en mantenir-se al marge de la cultura oficial castellana i desenvolupar una cultura popular* fidel a l'idioma propi, comencen a castellanitzar-se intensament en incorporar-se lentament al sistema educatiu alfabetitzador espanyol i accedir, així, a les habilitats lectores i escriptores només en castellà.

Els efectes idiomàtics del Decret de Nova Planta es deixaren sentir a tot el territori catalanoparlant almenys en cinc sentits?:*

- a) Castellanització de la vida administrativa i política.*
- b) Reducció a nivells baixíssims del català com a llengua per a la producció de literatura culta i per a la difusió científica.*
- c) Intensa i quasi generalitzada bilingüïtzació dels catalanoparlants.*
- d) Aparició de diversos prejudicis idiomàtics entre els catalanoparlants com, per exemple, la pèrdua d'identitat unitària de l'idioma; considerar el català com a una pseudollengua poc apta per als usos cultes i formals; desenvolupament d'actituds negatives cap a la pròpia llengua ("parlar baix", "llengua de pobletans i ignorants", "dialecte inculte", etc.).*
- e) Intensa penetració de castellanismes, així com localismes dialectals, en falta un model de llengua culta com a referent.*

Document 15

Prohibició de l'idioma a l'escola de Novelda.

"que el Maestro no permita que los niños ablen en el idioma valenciano, si que les instruya en castellano para la mejor pronunciación. Que esta orden se observe y cumpla por los sucesores en sus respectivos empleos, y al ingreso de ellos se les hará saber por el ese Ayuntamiento..."

(Carta al alcalde mayor de Novelda del governador de la sala del Crimen i oïdor de la Real Audiencia Francisco Antonio Vázquez. Datada el 26 de març de 1787)

Seran, però, alguns intel·lectuals de la burgesia –especialment de Catalunya– els que influïts pel Romanticisme* reivindicaran l'idioma i el seu desenvolupament culte des del moviment cívic, cultural i literari conegut com la Renaixença* sota el lema "Fe, Pàtria i Amor".

Entre els principals escriptors i defensors d'aquest moviment que es va prolongar fins a principi del segle XX es trobaven els catalans Àngel

Guimerà, Narcís Oller i Jacint Verdaguer; el mallorquí Costa i Llobera; i el valencians Constantí Llombart, Teodor Llorente, Vicent W. Querol, Eduard Escalante, etc.

En alguns casos, la Renaixença despertà l'interès d'escriptors i intel·lectuals "perifèrics", com el nostre paísà don Miquel Amat*, qui va arribar a escriure alguns versos en vernacle.

Document 16

Poema de Miquel Amat: Als meu germans de Lo Rat-Penat

1

Quan torna un fill a sa casa
passat molt temps, a l'instant,
pares i germans abraça
muts d'alegria i plorant.

2

Després, més tranquil, els diu,
desfogant en ells lo pit,
lo que ha pensat i sentit
al tornar al matern niu.

3

Això em passa hui, germans,
que el gran sentiment és mut
a l'apretar eixes mans
en la terra en què he naixcut.

4

Hui sols vos parla el meu plor;
altre jorn vindré a contar
lo que he sentit al tornar
a la patria del meu cor.

5

A València, la sultana,
en llit de flors reclinà:
A la ciutat més galana
i hermosa que el Sol banyà.

6

Jo sé lo molt que l'ameu,
i sé que és la vostra il·lusió;
però amar-la més que jo...
Me pareix que no podeu.

7

Vosatros teniu talent
i gran saber per a honrar-la;
deixeu-me al menys que en amar-la
vos guanye i en sentiment.

8

Per això que la vull tant,
he volat als vostres braços,
que són molt dolços los llaços
que forma un afecte sant.

9

Per això porte en lo pit,
gojós, des de que he naixcut
"Fe, Pàtria i Amor" escrit,
com vosatros en l'escut.

10

Per això, al vore'm ací,
foll me torne d'alegria,
jo que lluny d'ací erm moria!
I per això quan per mi

11

S'obliga l'etenitat,
vull que a ma tomba poseu
baix los braços una Creu
i l'ombra del Rat-Penat.

(L'edició d'aquest poema ha seguit la proposta de Paqui Navarro Roman, estudiant de Filologia Catalana a la Universitat d'Alacant, que me'l va proporcionar i a qui aprofite aquestes planes per agrair-li-ho).

Document 17

Don Miquel Amat fou, sens dubte, el més destacat intel·lectual del segle XIX petrerí. Ell, com altres escriptors del seu temps, també s'acostà a la Renaixença literària escrivint versos en vernacle.

Altra conseqüència interessant fou la proliferació de premsa satírica* en valencià. Fou un periodisme popular que comptà amb nombrosos lectors fins a la Guerra del 36. Entre els periòdics d'aquesta mena cal destacar l'alicantí *El Tio Cuc* (1914-1936), on es va iniciar com a escriptor i gramàtic Enric Valor* (1911-2000).

Malgrat aquestes petites mostres de producció escrita en valencià, allò cert és que el procés de castellanització continuava imparable. Ni tan sols durant la II República (1931-1939) el clima de major llibertat i tolerància va fer possible que el valencià s'obriera pas com a llengua de cultura en el si de la nostra societat. Només un nucli d'intel·lectuals, mestres i activistes civopolítics concentrats

Document 18

Article aparegut a "El Tio Cuc" escrit pel corresponsal de Petrer "El Tórtolo"

-Xe, chiquillo, ¿a on redimonis has dirigit hui el globo que se veu eixa serra tan alta?

-Tio, se coneix que s'haurà desbaratat el motor, pués jo no puc dominar el volant i anem cap a ponent. Però ja que estem aquí ha-hi que pegar una visiteta a Petrer, perquè ja fa temps que no sabem res d'ell, com si ja no existira.

-Be, home, tira la ullera i veges lo que veus.

-Se veu un grup d'hòmens que parlen prou acalorats. Diuen que com l'alcalde ha fet que els botiguers paguen un 15 per 100 de la venta, hagen pujat els comestibles, ara que els faran pagar l'arreglo dels carrers; ara que portaran als fills del poble que estan en files; ara que la Patrona visitarà el camí d'Elda, l'ermita de Sant Bonifàs, la del Santíssim Crist, el castell, el camí de l'horta,...

-Xe, para. Dis-los que per què no la duen a què visite el cementeri.

-Tio, diu que fan Moros i Cristians.

-Xe, també? Eixe dia serà dels grans. Vols que anem mosatros?

-Sí, tio; però no hem d'anar al cementeri.

(*El Tio Cuc*. Núm. 389. Alacant, 4 d'octubre de 1930).

en les comarques centrals i septentrionals valencianes dugueren endavant algunes iniciatives encaminades a promocionar l'idioma com a llengua de cultura i ensenyament. Entre aquestes iniciatives cal destacar l'edició d'obres de narrativa i poesia, la creació de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana, la publicació del llibre divulgatiu *La llengua dels valencians*, de Sanchis Guarner i, sobretot, l'acord per a establir una normativa comuna a tots els valencianoparlants, basada en

Document 19

Portada de l'edició que l'Ajuntament de València
va fer l'any 1933 de les Normes de Castelló de 1932.

NORMES D'ORTOGRAFIA VALENCIANA

EXCM. AJUNTAMENT DE VALENCIA
FESTA DEL LLIBRE.-1933

l'elaborada per Pompeu Fabra* i que ja s'usaven a Catalunya des de 1913. Aquest acord tingué lloc a Castelló el 1932 i és conegut, òbviament, com les Normes de Castelló de 1932*. Des de llavors, tots els valencians i valencianes alfabetitzats en la nostra pròpia llengua ens regim per aquestes normes concebudes unitàriament en relació al català de les Balears, el Principat de Catalunya i la Catalunya Nord.

Tot es veurà frustrat, però, amb la Guerra Civil de 1936 a 1939. L'"Alzamiento Nacional"-moviment bèl·lic totalitari comandat pel general Francisco Franco que pretenia anul·lar les llibertats democràtiques i les conquestes socials a l'Estat Espanyol- acabarà triomfant i imposant un estat de signe autoritari, centralista i nacional-catòlic que negarà qualsevol forma de llibertat. També, per suposat, la llibertat a usar el propi idioma en llocs públics i escriure o ensenyar el valencià. No cal dir que al llarg dels quaranta anys que va durar la Dictadura, l'idioma es va prohibir en tots els àmbits oficials i a l'escola.

Els instruments castellanitzadors que utilitzà el franquisme al País Valencià foren: l'escola; l'església; els centres d'esplai lligats al règim: "Falange Juvenil" i OJE ("Organización Juvenil Española"); els "pseudointel·lectuals" propagandistes del règim; el funcionariat castellà i castellanitzat; els mitjans de comunicació: premsa escrita, ràdio i, especialment, la TV (a partir dels anys 60); els moviments migratoris de zones castellanoparlants deprimides socioeconòmicament cap als territoris catalanoparlants on hi havia un important desenvolupament econòmic (el franquisme i el capitalisme salvatge se'n beneficiaven reciprocament: mà d'obra barata, agents culturals contra els autòctons).

Quaranta anys de dictadura centralista van produir greus efectes devastadors per a la llengua: Petrer, que només acabar la guerra era un poble menut on la immensa majoria parlava i vivia quotidianament en valencià, passà en dues generacions (de 1940 a 1986) a perdre quasi un 70% de valencianoparlants i a comptar amb més d'un 30% que manifestava no entendre ni tan sols l'idioma territorialment propi.

Podríem afirmar, sense risc a equivocar-nos, que l'acció perfectament planificada del franquisme i els franquistes contra l'idioma i les nostres senyes d'identitat fou considerablement més dura i eficaç que el que va ocórrer durant els cinc segles anteriors.

1.10. UNA LLEI ESPERANÇADORA.

Malgrat tot, la lluita democràtica contra la Dictadura, que es desenvolupà amb especial intensitat durant els anys 70, va tenir sempre clar que la conquesta de la democràcia a l'Estat Espanyol passava pel reconeixement dels drets individuals i col·lectius. I entre aquests últims, el País Valencià exigia el dret a l'autogovern –l'Estatut d'Autonomia*– i a l'oficialitat de l'idioma propi, el valencià. Totes dues coses s'aconseguiren amb la Constitució Espanyola* (1978), l'Estatut (1982) i la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià* –LUEV– (1983). En aquest procés l'ac-

ció cultural, cívica i política duta a terme al nostre poble a favor del valencià fou especialment significativa. Diverses entitats es comprometeren en aquesta mena d'accions, però cal destacar especialment el Grup Exeo.

Sabies Que...

El grup Exeo va organitzar al llarg dels anys 70 un gran nombre d'activitat culturals en valencià: Fires de llibres en valencià; obres de teatre; actuacions musicals (Raimon, Ovidi Montllor, Lluís Llach, Celdoni Fonoll...); cursos de llengua en col·laboració amb Acció Cultural i l'ICE de la Universitat de València; cicles de conferències sobre temes diversos vehiculats en el nostre idioma; campanyes per recuperar la nostra toponímia ("El nom és PETRER. Valls del Vinalopó. País Valencià"); promoció de festes populars lligades als nostres costums, tradicions i músiques; recuperació per part d'un grup de jòvens festers de l'"Ambaixada en Valencià" als Moros i Cristians; etc.

Tot açò creà un clima afavoridor per impulsar un seguit de canvis democràtics que feren possible caminar cap a l'oficialització legal de l'idioma. El primer Ajuntament Democràtic també va assumir aquesta reivindicació de l'idioma com així ho demostra el Document 21 on s'arreplega un fragment del primer text aparegut en català en una acta oficial de l'Ajuntament de Petrer des de feia 270 anys.

La plena legalització de l'idioma es culminà el 23 de novembre de 1983 quan les Corts Valencianes aprovaren la "Llei d'Alacant", és a dir

Document 20

Adhesiu distribuït pel grup Exeo reivindicant l'oficialització del noms de Petrer, el de la comarca, Valls del Vinalopó, i el que ens identifica nacionalment, País Valencià.

la Llei d'Us i Ensenyament del Valencià. A partir d'aquest moment s'encetà el veritable procés de recuperació de l'idioma: després de cinc segles de constant davallada, especialment intensificada a partir de 1939, el poble valencià té l'oportunitat legal i històrica de començar a recuperar el seu idioma, és a dir, la seua dignitat cívica i cultural.

Document 21

Escrit dels partits polítics sobre el 9 d'Octubre, Dia del País Valencià.

Avui, després d'aquestos dos segles transcorreguts, els valencians hem mantingut la nostra personalitat de poble i, generació darrere generació, hem conservat la llengua i la cultura, per damunt dels temps i de les opressions de què hem sigut víctimes.

Ara, novament, podem obrir eixa porta de llibertat tancada aquell 25 d'abril de 1707, podem fer-ho lluitant per ser de nou nosaltres.

Valencians, companys, hem de demanar el nostre Estatut. No deixem que la nostra història acabe per sempre en una altra batalla perduda. Aprofitem les nostres forces per a què un altre 9 d'Octubre constituïska un País Valencià per sempre i per a tots.

(Acta de la Sessió del Ple Extraordinari de l'Ajuntament de Petrer realitzada el 9 d'octubre de 1980).

II. DEL PARLAR PETROLANC AL CATALÀ ESTÀNDARD

2.1. GEOGRAFIA DE LA LLENGUA.

Petrer, situat a la comarca catalanoparlant de les Valls de Vinalopó, pertany al domini lingüístic català, el qual en l'actualitat abraça, ni que siga parcialment, 4 estats europeus: Andorra, Espanya, França i Itàlia. I dins d'aquestos estats, tot el territori d'Andorra; les comarques de l'Alta Cerdanya, el Conflent, la Fenolleda, el Rosselló i el Vallespir, a França; la ciutat de l'Alguer, a l'illa italiana de Sardenya; i a l'Estat Espanyol, a les comunitats autònomes d'Aragó (Franja de Ponent), Múrcia (subcomarca del Carxe), Catalunya, les Illes Balear i al País Valencià, en aquestes tres darreres plenament oficial junt al castellà.

Una cosa és el territori –quasi 59.000 Km²–, la població que habita aquest territori –més de 10 milions– i la que, probablement, parla l'idioma –uns 7 milions–. I altra cosa és com el parla, és a dir, les distintes maneres de pronunciar, usar les paraules i les diverses opcions gramaticals, etc. que tenim els parlants. Açò, tradicionalment, ha estat estudiat per la dialectologia*.

El nostre idioma es divideix en dos grans blocs dialectals, català oriental i català occidental.

Activitat 5

- En aquest mapa mut dels territoris de llengua catalana situa els 4 estats europeus i les 5 comunitats autònomes de l'estat espanyol on es parla català.
- Hi localitzeu amb un punt Petrer.

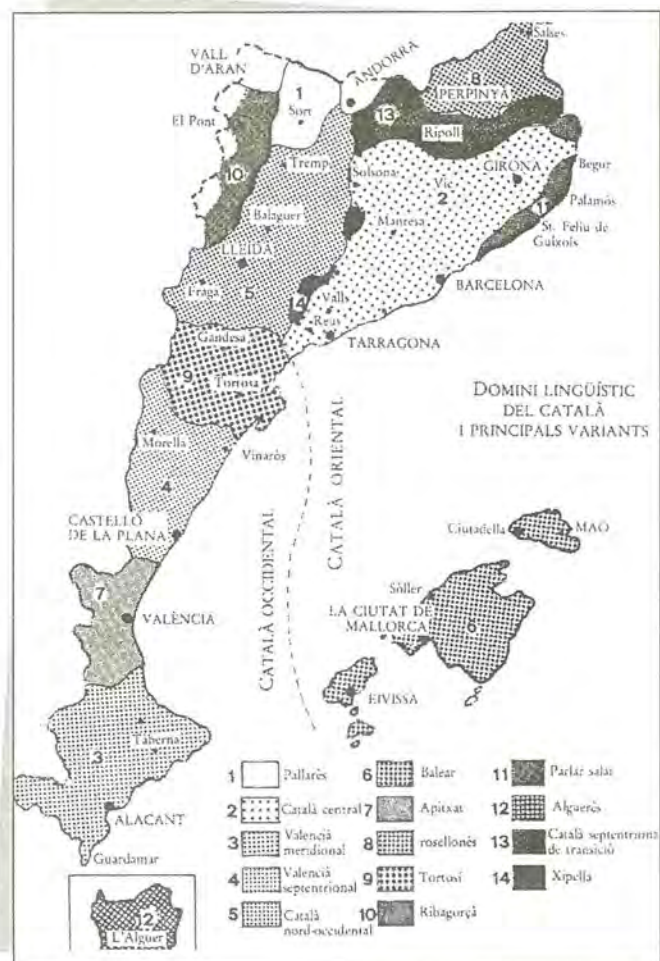
Entre aquests dos blocs existeixen moltes característiques idiomàtiques comunes i algunes particularitats pròpies que serveixen per a establir aquesta primera gran divisió dialectal. El punt de partida d'aquesta divisió es troba, probablement, en el mateix origen de l'idioma: sembla ser que els territoris més costaners de l'actual Catalunya foren el més llatinitzats i açò dona lloc al català oriental. En canvi, les terres més interiors, menys influïdes

pel llatí conformaren el català occidental. Després, els processos repobladors i d'interinfluències amb altres llengües i cultures van fer la resta.

El català occidental comprén els territoris d'Andorra, les comarques lleidatanes, la Franja de Ponent a Aragó, les comarques meridionals tarraconines i el País Valencià.

Document 22

Mapa del domini lingüístic amb la divisió dialectal del català (incloent alguns subdialectes i parlars de transició especialment significatiu).

Document 23

Principal característica diferencial dels dos blocs dialectals.

OCCIDENTAL

1. Cinc vocals àtones (Exs: cosa, setmana, pintar, tocar, publicar)

ORIENTAL

1. Tres vocals àtones (Exs: cosð, sòtmand, pintar, tucar, publicar)*

**(Les paraules estan escrites representant la forma de pronunciar: setmana/sòtmana -amb la vocal neutra ð que es pronuncia en un so entre a i e- i tocar/tucar -les o àtones es pronuncien u).*

El català oriental abraça la resta del territori: la Catalunya Nord, a França, Catalunya (exceptuant-ne els territoris lleidatans i tarracònins esmentats), la ciutat de l'Alguer, a Cerdenya, i les Illes Balears.

Dins del dos blocs dialectals els dialectòlegs han considerat un total de 9 dialectes pròpiament dits:

Al català occidental:

- Nordoccidental o Lleidatà
- De transició cap al valencià o Tortosí
- Valencià septentrional
- Valencià central o Apitxat
- Valencià meridional

Al català oriental:

- Rossellonés
- Alguerés
- Central
- Balear

El petrerins i les petrerines parlem, per tant, valencià meridional –amb algunes característiques comarcal i locals pròpies, com veurem-, o el que és el mateix, una forma dialectal del català propi de les terres valencianes del sud.

2.2. LA PRONÚNCIA: UN ACCENT DISTINT?

Tots nosaltres tenim un certa consciència que la llengua es pronuncia de manera distinta segons el lloc (açò passa a totes les llengües del món: a l'espanyol, a l'anglès, al francès, etc. Només cal que reflexioneu un poquet sobre les diverses formes de pronunciar l'espanyol a Andalusia, Castella, Canàries, Múrcia, Argentina o Mèxic, per exemple). Nosaltres, els petrerins, presentem un "accent" o model fonètic* distint, sobretot als dels nostres veïns catalanoparlants més llunyans (safarencs, castellonencs, eivissencs, barcelonins, lleidatans, etc.), i no tant en relació als més propers (habitants de les comarques del Vinalopó, alacantins, etc.).

És evident que en aquestes sis característiques del parlar petrerí no es troben totes les peculiaritat fonètiques del nostre "català local". Tot i això, creiem que són el suficientment representatives per demostrar dues coses:

1r. Que la fonètica del valencià de Petrer no és tan distinta de la resta de pronúncies de les altres variants geogràfiques del català.

2n. Que, en línies generals, la nostra fonètica, malgrat ser un parlar fronterer, manté un grau de genuïtat bastant acceptable i que, en cap cas, pot posar en dubte la catalanitat de la nostra parla, del "petrolanc".

Document 24

Característiques fonètiques diferenciades del parlar petreri.

1. Pronúncia del diftong ou com a au (P. ex: pou, pron. pau; moure, pron. maure; ou, pron. au)

2. Pronúncia de la a àtona precedida d'una e tònica oberta (e) també en e oberta (P. ex. terra, pron. terre; tela, pron. tele).

3. Pronúncia d'una t inexistent en l'escriptura al final de certes paraules (P. ex. col·legi, pron. col·legit, premi, pron. premit, api, pron. apit).

4. Caiguda de d intervocàlica (P. ex. honrada, pron. honrà, llaurador, pron. llauraor; matinada, pron. matinà; soldadura, pron. soldaüra)

5. Pronúncia sense i del grup ix (P. ex. caixa, mateix, reixa, créixer, pron. caxa, matex, rexa, créxer)

6. Emmudiment generalitzat de la r final (P. ex: parlar, sabater, Petrer, portador, tenir, pron. parlà, sabaté, Petrè, portadó, tení).

2.3. LES PARAULES:

LES NOSTRES I LES DELS VEÏNS.

El nostre català presenta un tret lexical semblant al de l'entorn: paraules normatives recollides en la majoria dels diccionaris, arcaismes*

localismes* producte de certes deformacions fonètiques, barbarismes* i, dins d'aquests, sobre tot castellanismes*. A més a més, cal tenir en compte tres processos que han incidit en un canvi o variació constant del nostre lèxic:

1. El pas de societat tradicional més o menys ruralitzada a societat industrial i de serveis en aquests últims 50 anys ha fet que moltes paraules catalanes usades per les persones nascudes abans dels anys 50 hagen caigut en desús.

2. La intensa castellanització -especialment a partir dels anys 50- provocada pel mitjans de comunicació (cinema, ràdio, TV) i l'escola s'ha vist aguditzada per la pressió demogràfica, territorial i "capitalina" de la ciutat veïna "històricament castellanoparlant" d'Elda.

3. La presència del valencià a l'escola, l'ús parcial de l'idioma als mitjans de comunicació, la presència en certs àmbits oficials i culturals, els curssets, etc. han contribuït a introduir -o reintroduir- lèxic normatiu estàndard.

Els dos primers han actuat com a factors empobridors de l'idioma. El tercer, en canvi, ho ha fet en un sentit enriquidor i anivellador amb el català parlat en la resta del domini lingüístic. Siga com siga, tot seguit tractarem, sense afany d'exhaustivitat, de plantejar alguns del problemes referits a les nostres paraules més comuns i usuals.

•Els barbarismes.

El català, com qualsevol altra llengua del món que ha entrat en contacte amb altres cultures, s'ha alimentat de moltes paraules procedents del seu entorn. Son les aportacions de l'adstrat*, o mots procedents dels veïns o del contacte cultural. Vegem-los en el Document 25.

Document 25

L'adstrat català

•Cultismes i semicultismes*: actual, individu, ofici, necessari, regular, regla, capilar, mòbil, telèfon, ignorar, cardiòleg, pedagog, psiquiatra, sensual, ofici, etc.

•Grec comú (Edat Mitjana): galera, xarxa, codonyat, prestatge, calaix, etc.

•Occità (Edat Mitjana): empatxar, mermar, etc.

Italià: artesà, emboscada, macarró, medalla, novel·la, pantà, saldo, batuta, partitura, piano, casino, escopeta, etc.

•Francès: llinatge, jardí, patge, claraboia, ximeneia, consomé, entrecot, hotel, moda, somier, xofer, xalet, carnet, etc.

•Americà precolombí*: butaca, cacau, xocolate, canoa, cacic, huracà, tauró, tomata, etc.

•Anglès: esport, futbol, golf, bistec, club, míting, monitor, parking, internet, etc.

•Calò*: xaval, pírar-se, canguelo, camelar, paio, dinyar-la, etc.

Altres llengües com l'alemany, el neerlandès, el serbo-croat o l'hongarés també han deixat petjades en el català. Però ha estat sobretot el castellà l'idioma que més ha penetrat a nivell lèxic en la nostra llengua. La presència de castellanismes és constatable des del mateix ori-

gen del català –a l'igual que la presència de catalanismes en el castellà–, tot i que començà a ser especialment aclaparadora des del segle XV fins als nostres dies.

•Castellanismes.

Hi ha castellanismes antics que després d'haver estat sotmesos a unes certes adaptacions han acabat per ser acceptats. N'hi ha, però, altres molts que, malgrat l'ús generalitzat entre els catalanoparlants, no es consideren adequadament normatius o estàndard.

Document 26

Castellanismes antics d'ús freqüent en el català.

bàndol	esmorzar	boda
coix(o)	mosso	entregar
maco	xarnego	assentar
buscar	llàstima	queixar-se
preguntar	quedar	etc.

•Escriviu en un full un text, o un seguit d'oracions, amb castellanismes.

•Després intercanvieu-los entre vosaltres i corregiu-los per acabar tornant-vos-els i comentant-los.

Document 27

Castellanismes no normatius.

(Entre parèntesis hem posat la forma correcta).

<i>hasta</i> (fins)	<i>abuelo</i> (avi o iaio)
<i>isla</i> (illa)	<i>menos</i> (menys)
<i>palacio</i> (palau)	<i>pasillo</i> (corredor)
<i>apoiar</i> (recolzar o donar suport)	<i>pato</i> (ànec)
<i>pues</i> (doncs)	<i>baldosa</i> (vorera)
<i>puesto</i> (lloc, parada)	<i>desde luego</i> (per descomptat)
<i>calçoncillos</i> (calçotets)	<i>rato</i> (estona)
<i>retrassar</i> (endarrerir)	<i>ruido</i> (soroll)
<i>techo</i> (sostre)	<i>tenedor</i> (forqueta)
<i>tio</i> (oncle)	<i>entonces</i> (aleshores)
<i>abanico</i> (ventall)	<i>grifo</i> (aixeta)

2.4. COM DIEM EL QUE DIEM (LA MORFOSINTAXI).

En aquest apartat ens preocuparem de les peculiaritat gramaticals o si preferiu morfosintàctiques*. En alguns casos tenen molta relació amb qüestions lèxiques o fonètiques, però convé tractar-les específicament.

• Costruccions sintàctiques freqüents.

Hi ha determinades construccions sintàctiques genuïnes que han caigut en desús i han estat substituïdes, com no?, per un calc castellanitzant.

Document 28

El lingüista i escriptor de Castalla, Enric Valor i Vives (1910-2000) que amb obres com *Curs mitjà de Gramàtica Catalana* referida especialment al País Valencià ens ha ensenyat a usar adequadament la nostra llengua.

Document 29

Alguns problemes morfològics del parlar petrerí.

CATEGORIA GRAMATICAL	NO RECOMANABLE	ADEQUAT
Articles	·el arbre ·es arbres ·es dones	·l'arbre ·els arbres ·les dones
Preposició + articles	·per el camí ·pals hòmens	·pel camí ·per als hòmens
Gènere	·la costum; la front; la senyal; la pendent; la corrent; les avantatges...	·el costum; el front; el senyal; el pendent; el corrent; els avantatges...
Demonstratius	·imatgens; vostens; llapissos; dillunsos; dijousos...	·imatges; vostés; els llapis; els dilluns; els dijous...
Pronoms	·aquellos ·astò	·aquells ·açò o això
	·mosatros, vosatros, ellos ·se l'ha donat (a ell) ·dóna-li-lo (això) ·lis dóna un llibre ·parla-mos ·vos donaré el pa	·nosaltres; vosaltres; ells ·li l'ha donat ·dóna-li-ho ·els dóna un llibre ·parla'ns ·us donaré el pa
Verbs	·jo ha dit ·tu i jo han dit ·haiga, haigues, haiga, haiguem, haigues, higuem ·ha-hi una xica ·faja, fages, faja, fàgem, fagen ·que no es perga ·que no es dorga ·aprengut, cobrit, compregut, concluit, fundit, imprimit, obrit, transcurrit	·jo he dit ·tu i jo hem dit ·haja, hages, haja, hàgem, hàgeu, hagen. ·hi ha una xica ·faça, faces, faça, fàgem, fàgeu, fagen ·que no es perda ·que no es dorma ·aprés, cobert, comprés, conclòs, fos, imprés obert, transcorregut

-Entre les més recents trobem l'expressió interrogativa "com et crides?" (calcada del castellà "¿como te llamas?") i que mai no podrà substituir la nostra *com et dius?*.

-Dia a dia es perd la conconcordança del participi amb el pronom. Així sentim: "te l'han portat, la

maleta?", "les has trobat, les pomes?"; quan caldria dir, *te l'han portada, la maleta? i les has trobades, les pomes?*.

-Molt de compte amb les fórmules o perífrasis per expressar l'obligació. No digueu mai "ha-hi que estudiar", "tens que venir", sinó *cal estudiar/s'ha d'estudiar i has de venir*.

-Eviteu les construccions de futur del tipus "Demà vaig a comprar els regals". La nostra forma no és perifràstica sinó simple, *demà compraré els regals*, i prou.

-Per últim, expresseu la probabilitat amb la perífrasi [deure+infinitiu]. No digueu "Seran molts en la festa perquè fan soroll", sinó *Deuen ser molts en la festa perquè fan soroll*.

2.5. CAP A L'ESTÀNDARD.

Fins ací hem vist molt succintament com hem parlat, i parlem, habitualment el nostre català i quines coses cal anar canviant a poc a poc per acostar-lo a un model acceptable normativament i, sobretot, més proper a les altres formes de parlar la llengua arreu de tot el domini idiomàtic.

Sabem que això és un procés lent. Només l'ús intens i conscient farà que al llarg dels propers anys siguem cada volta més parlants i millors. És a dir, experimentem un creixement quantitatiu i qualitatiu. No es tracta de generar un canvi radical de la nit al matí: l'escola, els mitjans de comunicació que tinguen la dignitat d'usar, i usar bé, el nostre idioma, la lectura, els usos formals, una certa presa de consciència de la necessitat de parlar i escriure cada vegada millor la pròpia llengua, etc. faran que arribem a un estàndard generalitzat entre bona part de la població valencianoparlant.

Com veurem en el proper capítol, això no depén de nosaltres solament a nivell individual, cal el concurs d'institucions polítiques i diverses instàncies socials. Però també cal, indubtablement, el nostre compromís particular.

Document 30

Fragment de l'Ambaixada en València de 1980.

¡Petrolancs! ¡Ya soc así!
com va di el Tarradellas,
a cavall de este roxí
Y al front de esta cuadrella.
Estaba yo en Forriols,
el que treballa en el banc,
arreglán un almorsaret
pa sampamolo en el cam.
Mos estava resultant
la cosa prou barateta,
perque en cincuenta pesetes,
Forriols, no se com seu arregla
pa dexamos fartaets
de gachamiga y sardineta,
cuant me ve el Ayatolá
y me diu: "¡Escolta, che!
ya está be de estar parat.
Engancha a la cuadrella i
arreaten pa Petrer
i als que tenen en la ma
el rabo de la paella,
lis dius de la meua part
que no siguen capsots,
que obliguen la ma
o lis la obris a calbots.
Y que no te asuste Guitarra.
Tu parla en ell, feli la pilota
Y úntalo be de vaselina
Que ya vorás com de guitarra
se te queda en mandolina.
Y del almuerzo de Forriols
No tingues preocupació,
tu arrea, que del almuerzo,
ya me encarregue yo.

Activitat 7

Al document 31 teniu un fragment de l'Ambaixada en valencià de 1980, text humorístic en vers que es representa en les festes de Moros i Cristians del nostre poble. Com podreu comprovar està redactat en valencià dialectal, és a dir en el parlar petrerí, i a més a més en ortografia castellana.

• Torneu a escriure'l estandaritzant-lo d'acord amb la normativa (canvieu només aquelles coses que siguen imprescindibles).

Document 31

Definició, procés de consecució i funcions de l'estàndard.

L'estàndard és una varietat superadora de la diversitat idiomàtica a disposició de tota la comunitat de parla, la qual ha de ser utilitzada per tothom (per tothom que la necessite) en el moment adequat i en el lloc esciaent.

L'estàndard és un punt d'arribada en el procés normativitzador i normalitzador* de l'idioma. En cap cas és, serà, una imposició acadèmica sinó el producte d'un ampli consens social implícit.*

Les funcions de l'estàndard dins del desenvolupament "normal" del comportament lingüístic d'una comunitat són:

a) Facilitar de forma econòmica i simplificadora (no restrictiva) models de llengua per a situacions formals i transdialectals.

b) Aportar un alt valor simbòlic i aglutinant (identificador) als parlants que serveix de referència i que, des del punt de vista de l'estructura lingüística, contribueix a diferenciar la llengua de la comunitat de les varietats veïnes o afins.

III. ELS USOS DEL VALENCIÀ

3.1. CONTACTE DE LLENGÜES I USOS.

Una llengua no existeix i prou. Existeix perquè s'usa. Una comunitat que té només una llengua acostuma a usar-la per a totes les funcions, a tots els llocs, de totes les maneres possibles: el desenvolupament de la societat és el desenvolupament de l'idioma. Ara bé, quan en un poble com el nostre, inserit en la societat valenciana, una llengua forastera comença a ocupar espais que en una situació de normalitat hagueren estat ocupats per la llengua territorialment pròpia*, llavors ens trobem en una situació de conflicte lingüístic*, consistent en què la llengua forastera ocupa a poc a poc els àmbits lingüístics* considerats prestigiosos o alts, quedant els pocs prestigiosos o baixos reservats per a la llengua autòctona. Aquesta divisió de funcions i espais se li denomina diglòssia*.

Clar i ras: Des del segle XV el usos del valencià no han fet més que minvar en tots els àmbits. La diglòssia generalitzada des del segle XVIII ha estat una constant que s'ha convertit en un clar procés de substitució lingüística del valencià pel castellà a partir dels anys 40 del segle XX i que ni tan sols la Llei d'Ús i Ensenyament del

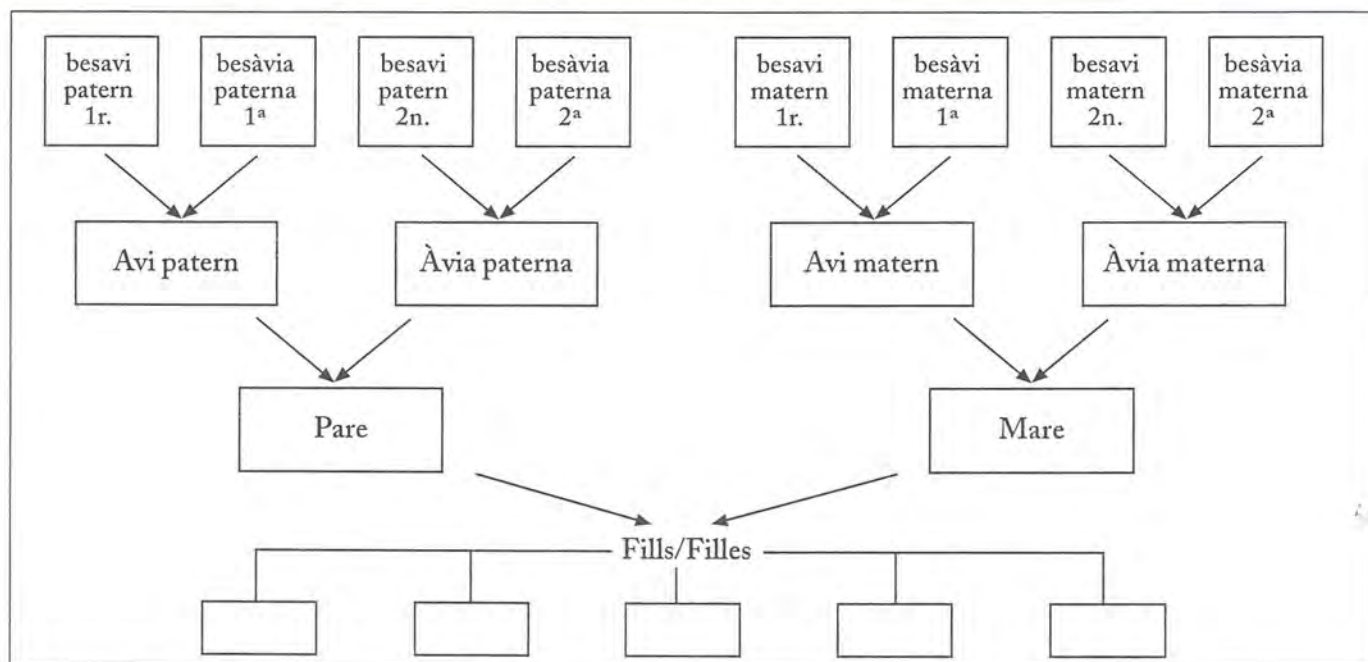
Valencià ha pogut aturar, malgrat les tímides polítiques lingüístiques dutes a terme per les distintes administracions autonòmiques d'aquests darrers anys, potser per això, per "tímides".

3.2. LA TRANSMISSIÓ GENERACIONAL.

Per a què una llengua es perpetue és imprescindible, per damunt de tot, que es transmeta de pares a fills, és a dir, que es produeix la

En aquest especial arbre genealògic us proposem que estúdieu l'evolució lingüística de la vostra família en quatre generacions (des dels vostres besavis a vosaltres mateixos i els vostres germans o germanes). Es tracta que escrigueu dins de cada quadret la llengua que parlava o parla habitualment cadascun dels membres familiars citats –valencià o castellà–, després sumeu d'esquerra a dreta (per exemple, 3 besavis parlaven valencià i 5 parlaven castellà). D'aquesta manera podreu comprovar per la vostra pròpia experiència familiar si ha hagut o no interrupció de la transmissió generacional de l'idioma. Relacioneu les vostres dades amb les d'altres companys i companyes de la classe, i en funció d'aquests resultats traqueu les vostres pròpies conclusions en relació al futur de la llengua i la transmissió generacional.

(Si us calen més quadrets per a aquests apartats, perquè sou més de 5 germans o germanes, afegiu-los.)

transmissió generacional. Si el valencià encara es parla al País Valencià o al nostre poble ha estat gràcies a aquest procés familiar. La interrupció d'aquest procés acabaria amb l'ús real de l'idioma –tal i com vàrem veure que va passar a l'Ulla o Oriola– i el conduiria inexorablement a la seua mort. Una llengua no transmesa generacionalment podria subsistir artificialment durant 20 o 30 anys, fent funcions superestructurals (cultura, educació, usos administratius i jurídics, etc.) però finalment acabaria per ser relegada a un estatus merament ornamental, superflu o simbòlic.

Si analitzàrem el cas de Petrer, veuríem que la transmissió generacional de la llengua havia estat una pràctica habitual entre les classes baixes i mitjanes, és a dir, la immensa majoria, des de sempre. Per això, tothom podria pensar que seria molt difícil que es produïra una substitució lingüística immediata. Ara bé, a partir dels anys 60, amb l'arribada massiva dels immigrants castellanoparlants i del progrés socioeconòmic, les condicions de transmissió generacional de l'idioma canvien: els matrimonis mixtes (pare parlant d'una llengua i mare de l'altra) opten, quasi sempre, per educar els seus fills i filles només en castellà, és a dir, la converteixen en la llengua de la llar; per altra banda, algunes famílies que experimenten un progrés econòmic considerable decideixen, com deia

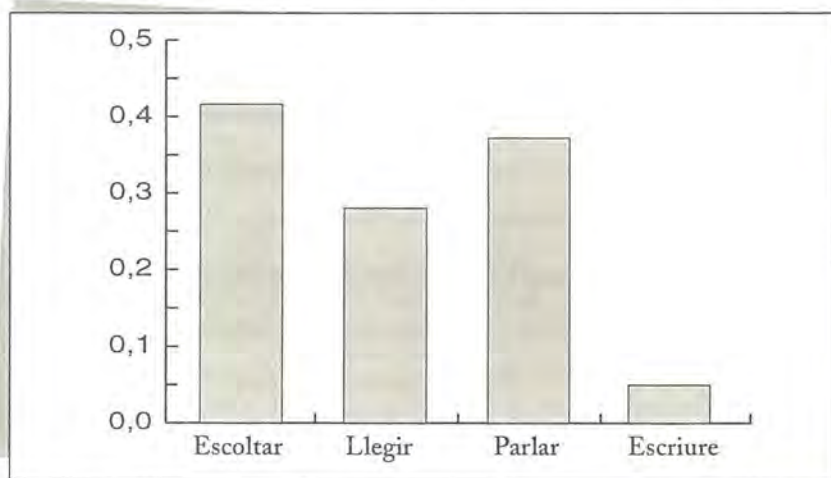
irònicament Joan Fuster, "canviar de mobles i de llengua", i, lògicament, fan opció per la considerada important, l'espanyola. Així, als anys 60 s'inaugura una "tràgica moda" per a l'idioma: la interrupció de la transmissió generacional. Aquesta pràctica sistemàtica suposaria en pocs anys la monolingüització real de tots els potencials valencianoparlants petrerins.

3.3. LA LLENGUA A LES RELACIONS INTERPERSONALS.

Els hòmens i dones que vivim a Petrer entenem el valencià, segons les darreres enquestes, en un percentatge elevat (78%) i un nombre important estem capacitats per a parlar-lo (34%). Alguns, els més jòvens i els més formats, per a llegir-lo i escriure'l també (11%). Tot i això, sembla ser que l'usem molt menys que el sabem. No cal ser excessivament perspicax per adonar-se d'aquest fet. Els valencianoparlants de Petrer tendim a ocultar l'idioma en moltes ocasions, és a dir tenim una norma d'ús* restrictiva que fa, per exemple, que quan parlem a un estrany ho fem sempre en castellà, i que usem aquest mateix idioma per altres funcions com les relacions amb els funcionaris, les intervencions en reunions públiques, les converses informals en els àmbits de diversió i oci, els negocis, etc.

Document 32

Gràfic on es representa l'ús real del valencià entre els petrerins en base a 32 àmbits i funcions socials (l'índex 1.0 seria un ús normal, semblant al que es fa actualment del castellà; el 0 seria l'absència total d'ús).

Les dades corresponen a una enquesta realitzada el 1997 entre 450 petrerins i petrerines.

Per altra banda, altra tendència restrictiva a l'ús de l'idioma consisteix a parlar en castellà indefectiblement a les persones que no parlen valencià, cosa que no vol dir que no l'entenguin. Es tracta d'una tendència que si no es

modifica contribuirà decididament a la substitució lingüística abans que finalitze el segle XXI: serà l'"eldització" de Petrer, inevitablement.

Hi ha alguns, però, que pensen que parlar valencià com a norma, és a dir de manera "normal", és un acte de "mala educació". Amb aquest pobre argument, que aïregen constantment com a justificació de la seua falta de lleialtat lingüística*, tracten de legitimar comportaments de menyspreu i vergonya cap als trets socioculturals que els identifiquen.

3.4. VALENCIÀ A L'ESCOLA.

Durant molts anys l'ensenyament del valencià a l'escola estava prohibit (recordeu el Document 15). Aquesta prohibició fou tan intensa i interioritzada socialment que mestres, alumnes i ciutadans en general, acabaren per creure que la llengua que parlaven a casa i al carrer era realment poc o gens apta per a ser ensenyada.

Des de la promulgació de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià al 1983, l'ensenyament del valencià, tres o quatre hores setmanals, i l'en-

- Per grups de 3 a 5 alumnes organitzeu petits debats amb la finalitat de proposar mesures entre el jovent que canvien les normes d'ús del valencià i permetesquen, en un futur, incrementar els baixos índex d'ús idiomàtic que s'hi observen en el gràfic anterior.
- Després, feu una posada en comú i acabeu redactant un decàleg que afavorisca l'increment de l'ús social del valencià a Petrer.

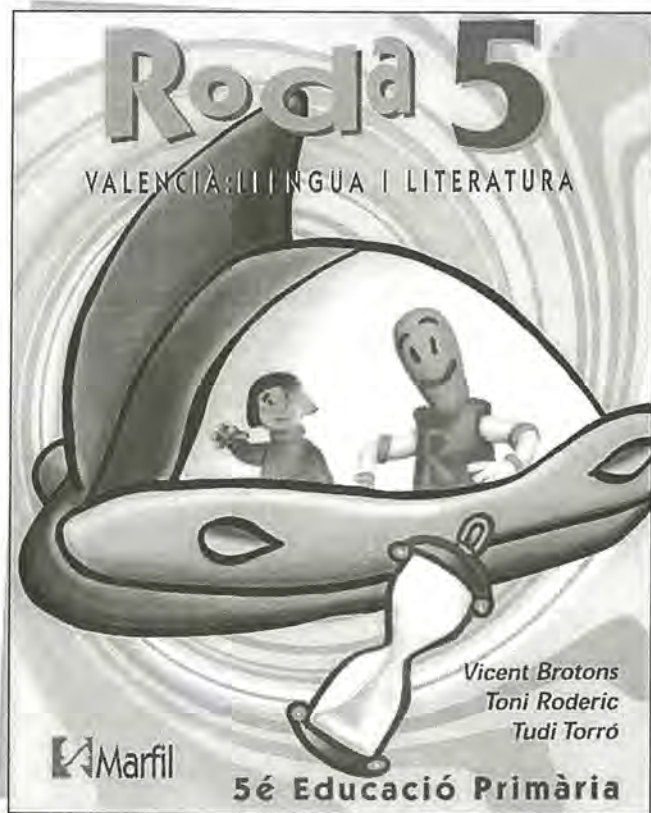
senyament en valencià no ha deixat de créixer al País Valencià i al nostre poble.

En l'actualitat el 21% dels escolar valencians s'eduquen seguint programes bilingües i pràcticament el 100% dels que viuen a les comarques històricament valencianoparlants* estudien el valencià i, fins i tot, alguna assignatura en valencià.

A Petrer, a sis centres dels vuit que hi ha d'Infantil i Primària, i als dos de Secundària, s'oferten programes bilingües d'ensenyament en valencià. És el que es denomina les "línies d'en-

Document 33

Portada d'un llibre de text per a l'ensenyament del valencià en l'Educació Primària.

senyament en valencià". Aquests programes són seguits aproximadament pel 20% de la població escolar. El restant 80% estudia, si més no, l'àrea de Valencià i una altra àrea en valencià a partir de 3r. de Primària.

L'actual Sistema Educatiu Valencià està concebut legalment per garantir en finalitzar els estudis obligatoris el domini igualitari de les dues llengües oficials, valencià i castellà. Aquesta obligatorietat es recull de manera inequívoca tant a la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià com a la Llei Orgànica General del Sistema Educatiu (LOGSE) Ara bé, a hores d'ara, ben bé podem dir que aquesta garantia només s'acompleix plenament en l'alumnat que segueix els Programes Educatius Bilingües. En la resta de casos ens trobem davant una realitat de fracàs escolar pel que fa al domini competencial de les dues llengües oficials –situació especialment alarmant a les comarques històricament castellanoparlants* i als col·legis privats i concertats-. Dit d'altra manera, el Sistema Educatiu Valencià o, millor dit, els seus gestors, conculquen sistemàticament un dret i un deure educatiu. I, a més a més, contribueixen decididament a la substitució lingüística del valencià. En conclusió, la nostra Comunitat Autònoma pateix en matèria educativa i lingüística un seriós dèficit democràtic del qual són responsables, paradoxicalment, les autoritats democràtiques.

Document 34

Del valencià a l'ensenyament a la LUEV i a la LOGSE.

·A LA LUEV: Article 19

[...] al final dels cicles en què es declara obligatòria la incorporació del valencià a l'ensenyament, i qualsevol que haja estat la llengua habitual en iniciar els estudis, els alumnes han d'estar capacitat per a utilitzar, oralment i per escrit, el valencià en igualtat amb el castellà.

·A LA LOGSE: Article 13

L'educació primària contribuirà a desenvolupar les capacitats següents en els nens:

a) Utilitzar de manera apropiada la llengua castellana i la llengua oficial de la seua Comunitat Autònoma [...]

Article 19

L'educació secundària obligatòria contribuirà a desenvolupar en els alumnes les capacitats següents:

a) Comprendre i expressar correctament en llengua castellana i en la llengua oficial pròpia de la seua Comunitat Autònoma textos i missatges complets, orals i escrits.

3.5. L'IDIOMA I ELS PODERS PÚBLICS.

En algun dels apartats anteriors ja hem fet referència a l'obligació democràtica que els poder públics tenen de protegir i estimular a l'exercici dels drets lingüístics pel que fa al valencià. A més a més, des de les diverses administracions (ajuntaments, mancomunitats comarcals, diputacions i Generalitat) tenen l'obligació de promoure l'ús de l'idioma en totes les activitats de caràcter oficial o financiadess totalment o parcialment amb fons públics.

Document 35

De l'ús oficial del valencià (LUEV).

Article 7é.

1. El valencià, com a llengua pròpia de la Comunitat Valenciana, ho és també de la Generalitat i de la seua Administració Pública, de l'Administració Local i de les altres Corporacions i Institucions Públiques depenents d'aquelles.

2. El valencià i el castellà són llengües oficials a la Comunitat Valenciana i, com a tals, llur utilització per l'Administració es farà en la forma regulada per la Llei.

Donc bé, malgrat el que diu la legislació valenciana, l'actuació de les diverses administracions públiques deixa molt que desitjar en aquesta matèria. De nou es manifesten seriosos deficiènts democràtics que, sovint, s'acosten a l'agressió dels drets ciutadans.

L'actuació en diversos àmbits de la vida oficial, política, cívica i, en general, pública ha de ser una iniciativa dels nostres representants polítics que ha de comptar amb els mitjans materials, humans i econòmics que permetan desenvolupar aquestes accions denominades de política lingüística*. Les diverses administracions compten amb organismes que planifiquen i desenvolupen aquestes polítiques lingüístiques tendens a la promoció o normalització lingüística. En el cas de l'administració autonòmica, la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència compta amb una Direcció General d'Ordenació Acadèmica, Innovació Educativa i Política Lingüística, un nom ben llarg però inversament proporcional a la

seua eficàcia real. Al nostre Ajuntament tenim una Regidoria de Normalització Lingüística per desenvolupar tasques relatives a la promoció de l'idioma en la vida administrativa municipal i entre la població. Cal dir que, tot i haver dut a terme algunes actuacions meritòries, la seua eficàcia és, ara per ara, ben minsa.

Document 36

Palau de la Generalitat Valenciana, seu del govern i símbol del nostre autogovern, des d'on s'hauria d'impulsar una política lingüística a favor del valencià que acabe amb els actuals "dèficits democràtics" pel que fa als nostres drets lingüístics.

Nosaltres, com a ciutadans i ciutadanes valencians, amb la llei en la mà i tenint en compte que "paguem els nostres impostos", hem d'exercir el dret d'exigir la plena presència del valencià en la vida administrativa i en totes les

activitats que les diverses institucions públiques patrocinen. Recordem-los, als polítics, que la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià ens compromet a tots en l'ús i promoció de la llengua pròpia, i a ells, els primers, per un sentit ètic elemental de la responsabilitat.

• Organitzeu-vos per grups i, mitjançant visites, entrevistes amb els polítics o tècnics responsables, consulta de documentació, observació de la realitat, etc. investigueu la presència real del valencià a la vida administrativa i a les activitats públiques patrocinades, finançades o subvencionades per les diverses administracions públiques:

• L'AJUNTAMENT DE PETREX

• LA MANCOMUNITAT DE MUNICIPIS DEL DIALOPO

• LA DIPUTACIÓ PROVINCIAL D'ALACANT

• LA GENERALITAT VALENCIANA

• Amb tota la informació obtinguda elaboreu un informe on es destaquen els més importants dèficits democràtics pel que fa a l'ús del valencià.

• Feu arribar aquests informes a les persones responsables (Alcaldes, regidors, presidents, consellers, etc.) i exigiu-los, respectuosament, el compliment de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià. Com a jòvens ciutadans i ciutadanes valencians és un dret i un deure inexcusables que teniu.

Finalment, altra qüestió d'interés sobre la que convé exigir especial sensibilitat als poders públics és la de la retolació, senyals, indicadors i noms de lloc:

A) Indicadors viaris urbans i noms de carrers, jardins, places i avingudes.

B) Els senyals de trànsit que duen text i les paletes indicadores de direcció han experimentat un avanç important pel que fa a la retolació en valencià.

Document 37

Cara i creu de les retolacions als llocs públics: Una pràctica diglòssica - "Correos y Telégrafos", en gran-; carrers, també en castellà? -; el valencià, llengua de reivindicació juvenil amb els "okupes"; i indicadors "lingüísticament normals".

C) Per altra banda estan els indicadors per a accedir a diversos llocs d'interés públic i les pròpies retolacions d'aquest llocs, centres, instal·lacions o espais.

D) Els noms de lloc o topònims s'han de mantenir o recuperar escrits correctament. Els noms ens identifiquen com a poble. El nostre poble va donar un gran pas quan el 1983 es va oficialitzar democràticament el nom que mai no vam deixar d'usar "Petrer" (pronunciat petré, per les característiques fonètiques pròpies del català que hi parlem), substituint el castellanitzant "Petrel".

Document 38

Extracte de la moció presentada el 30 de juny de 1983, per la qual es proposava el canvi de denominació del municipi de PETREL pel de PETRER (Aquesta moció fou aprovada per 16 dels 20 regidors municipals presents en aquell ple ordinari de l'Ajuntament de Petrer).

[...] Avui proposem a l'Ajuntament Ple l'adopció com a denominació oficial del nostre Municipi el nom de PETRER, en substitució de l'actual PETREL.

Perquè aquí no es tracta simplement d'un canvi de nom. Es tracta de recuperar la denominació valenciana, per a què d'aquesta forma se sàpia des del primer moment la nostra pertinença a la Comunitat de la que per història formem part.

És cert que en l'actualitat PETRER és un poble bilingüe, però no és menys cert que les seues bases són inequívocament valencianes. [...]

Vull fer constar també que només amb el canvi d'un nom, per important que siga, no fem país. Cal fer moltes altres coses per a què la normalització de la nostra llengua siga un fet. [...]

- Per grups, feu un safari fotogràfic i lingüístic. Es tracta de posar un carret a una càmera i fotografiar tots aquells cartells, rètols, indicadors, senyals, etc. de caràcter públic que estiguen només en castellà, que estiguen en bilingüe però afavorint el predomini del castellà o que estiguen en valencià però amb faltes d'ortografia. També podeu fotografiar aquells altres que han estat objectes de pintades antivalencianes.
- Posteriorment, a classe, els comenteu, proposeu la seua escriptura correcta i elaboreu un informe per a adreçar a l'Alcalde, o qualsevol altre responsable polític, amb la finalitat de fer-lo coneixedor de la situació tot demanant-li que procedesca a corregir la irregularitat trobada.

3.6. LLENGUA I MITJANS DE COMUNICACIÓ.

Perquè el nostre idioma tinga futur és imprescindible que incremente incessament la seua presència a tots els mitjans de comunicació, inclosos els que naixen de les noves tecnologies com internet.

Des de fa mig segle, i en un futur cada vegada més, els mitjans de comunicació (televisió, ràdio, cinema, premsa escrita i d'una forma creixent la informàtica i internet) són els autèntics conformators d'opinió, modes, models de comportament social i lingüístic. Si als "mitjans" hi ha

Sabies Que...

Joan Fuster* va escriure l'any 81:

"L'única possibilitat seria rescatar l'utilitatge audiovisual per al català. Trobe que és un pas a donar, abans i tot de recuperar l'escola o la Universitat, o la tipografia".

cada vegada més valencià, si hi ha cada vegada més mitjans en valencià, serà un clar símptoma que la llengua té futur. Els seus usuaris no tindran cap dubte sobre la seua utilitat, modernitat i vigència. Si la presència de l'idioma, en canvi, s'hi veu reduïda, la major part de valencianoparlants, a mig i llarg termini, acabaran per renunciar als usos modernitzants de l'idioma i, per tant, al seu caràcter pràctic. Sense "mitjans" en català, el català no existirà i els que el parlem acabarem per semblar ànimes en pena usant un idioma condemnat a viure en el passat, és a dir, a la llatinització, la folklorització i la inevitable extinció: com els dinosaures.

Per tot això, a la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià es fa constància de la importància de promoure la presència de la llengua pròpia a la ràdio, la televisió, la premsa escrita,...

Així i tot, els actuals governants de la Generalitat Valenciana fan ben poc per fer realitat aquest manament democràtic. De nou, el menyspreu a la legalitat vigent en matèria lingüística, és, dissortadament, la irresponsable pràctica dels nostres polítics autonòmics.

Document 39

De l'ús del valencià als mitjans de comunicació social a la LUEV.

Article 25

1. El Consell de la Generalitat Valenciana vetlarà perquè el valencià tinga una adequada presència a les emissores de ràdio o televisió i altres mitjans de comunicació gestionats per la Generalitat Valenciana, o sobre els quals aquesta Llei tinga competència d'acord amb el que disposa la presente Llei.

2. Impulsarà l'ús del valencià a les emissores de ràdio i televisió. [...]

Caldria acabar aquest apartat referint-nos als "mitjans" locals i comarcals. En aquests moments no es pot dir que l'oferta siga nul·la, però sí que es pot afirmar que es troba sota mínims (fins i tot en els mitjans de titularitat pública!). Podríem dir que molts d'aquests mitjans "passen" de bilingüitzar-se ni tan sols mínimament –sobretot els de caràcter comarcal amb seu a Elda–, i els que es bilingüitzen ho fan, llevat d'honroses excepcions, amb comportaments diglòssics i marginals tan evidents que produeixen un efecte bastant negatiu sobre el valencià i els valencianoparlants.

Activitat
12

- Per grups, analitzeu la presència de mitjans de comunicació a la nostra societat que siguen en valencià o que continguen espais en valencià.
- En els mitjans de comunicació escrits (premsa) es tracta d'anar al quiosc més proper de casa vostra i preguntar pels periòdics, setmanaris, revistes i llibres que tenen en valencià (totalment o parcialment). Anoteu-los (amb els títols). Feu el mateix en els que tenen en castellà. Si hi alguna publicació parcialment en valencià compteu les pàgines en una llengua o altra, aproximadament.
- En els mitjans de comunicació orals o audiovisuals es tracta d'anotar el nombre d'hores que emeten i quantes són en valencià. És important que indiqueu el tram horari. Cal indicar també si es tracta de programes bilingües (on s'utilitzen les dues llengües). Si són musicals, en quines llengües predominen les lletres de les cançons etc...
- També podeu analitzar la cartellera del cinema i els CD de música, jocs i educatius que teniu a casa o als que, per una raó o altra, podeu accedir-hi.
- Finalment, si teniu possibilitats de navegar per la xarxa d'internet, investigueu la quantitat de pàgines webs i/o servidors en català (Ho podeu fer per territoris –Balears, Catalunya, País Valencià– o per temàtiques que siguen del vostre interès: esports, viatges, moda, cinema, música, sexe, etc.)
- Amb tot això, ben bé podeu fer un informe que us serveisca de base per a un debat entorn a la presència del nostre idioma als mitjans de comunicació i a la tecnologia informàtica moderna.

Document 40

"El Carrer", setmanari d'informació municipal de Petrer que, llevat del títol, contribueix ben poc a l'ús normal del nostre idioma als mitjans de comunicació.

3.7. UN IDIOMA AMB FUTUR?.

Aquesta pregunta es pot respondre des del "pessimisme de la raó" o des de l'"optimisme de la voluntat". És a dir, hi ha un munt de dades esperançadores (cooficialitat junt al castellà, presència en l'ensenyament, molts llibres escrits en valencià,

absència de persecució i repressió explícites, coneixement i plena acceptació per part dels sectors cultes i democràtics, ús als àmbits polítics i administratius, mínima però històrica presència als mitjans de comunicació, etc.) i un altre munt de dades que conviden a la preocupació i a un cert pessimisme (interrupció en la transmissió familiar intergeneracional, reducció de l'ús en les relacions interpersonals, normes d'ús restrictives que acaben per "amagar" el coneixement real de l'idioma, insuficient presència del valencià als mitjans de comunicació i a les noves tecnologies informàtiques, polítiques lingüístiques erràtiques quan no contradictòries i contràries a un mínim procés normalitzador, etc.).

I com que el panorama és certament confús només podem referir-nos al futur de l'idioma apel·lant a tres factors:

1. Que els nostres polítics –municipals, autonòmics, estatals– entenguen d'una vegada per totes que fer una política lingüística afavoridora del valencià és un acte d'honestitat i dignitat democràtica que no tenen dret a negar-se i, sobre tot, a negar-nos als ciutadans d'aquest país. Cosa, ara per ara, no ens equivoquem, difícil de creure.

2. Que els moviments culturals, cívics i ciutadans continuen implicant-se en la defensa de l'idioma i exigint els seus drets lingüístics bàsics; que, a més a més, cada volta mobilitzen més i i més gent –un exemple en aquesta línia és

la Federació d'Escola Valenciana-, i que les con-
quistes obtingudes siguen plataformes per asso-
lir-ne de noves.

3. Que els jóvens, els hòmens i dones que
han passat per l'escola i han estudiat valencià –i en
molts casos en valencià-, assumesquen plenament
el repte de desenvolupar en profunditat la Llei
d'Ús i Ensenyament del Valencià que, tot i tenir
gairebé una vintena d'anys, es troba quasi sense
estrenar per culpa d'uns polítics timorats que
encara que s'han sabut aprofitar de la democràcia,
els seus cervells estan ancorats en els temps foscos
de la vella dictadura en tantes i tantes coses.

Diguem i diguem-los, a "ells", allò que
deia el gran poeta Vicent Andrés Estellés*:

*Assumiràs la veu d'un poble
i serà per sempre poble.*

Activitat 13

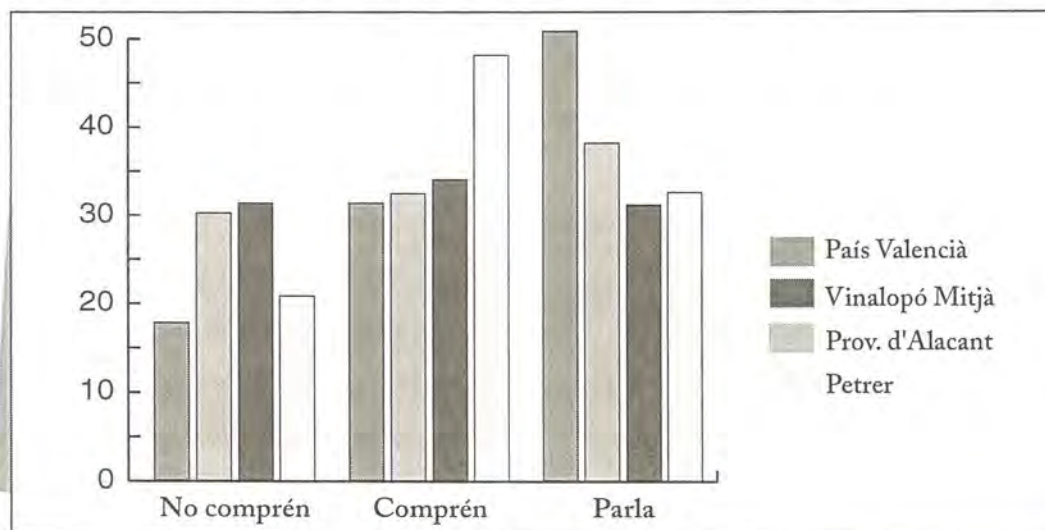
· És evident que el futur de l'idioma depèn, sobre-
tot, de vosaltres. Serà allò que vulgueu que siga. La
situació pel que fa al coneixement de l'idioma, en
dades del Cens de població del 90, és la que
podeu comprovar al document 41. És evident que
el coneixement de l'idioma en un futur, ara mateix,
ja estarà incrementant-se, però i l'ús?

· Aquest és el debat. Redacteu 83 propostes, en
homenatge a l'any en què es va promulgar la Llei
d'Ús i Ensenyament del Valencià, per fer possible un
increment real de l'ús de l'idioma en tots els àmbits
de la societat valenciana, en general, i en la societat
petrerina en particular.

· A continuació, difongueu-les al vostre institut i al
mateix poble.

Document 41

Gràfic sobre el coneixement del valencià (en %) al País Valencià, a la província d'Alacant,
al conjunt comarcal format pel Vinalopó Mitjà i les Valls del Vinalopó i al municipi de Petrer.

VOCABULARI

Adstrat. Paraules o expressions incorporades a una llengua des d'altra per raons de veïnatge territorial o cultural.

Alfons X el Savi. (1221-1284). Rei de Castella i de Lleó (1252-84). A causa del regne de Múrcia (1243), sorgiren friccions amb Jaume I de Catalunya-Aragó, de qui era gendre. Concordaren el tractat d'Almirra (1244). L'obra literària d'Alfons X donà impuls a la prosa castellana.

Almohades. Individus de la secta islàmica de la tribu berber dels masmuda als confins de l'Atles. El 1147 iniciaren la conquesta d'Al-Andalus (península Ibèrica) i el 1212 foren derrotats a la batalla de les Navas de Tolosa.

Almoràvits. Individus de la secta islàmica fundada el 1042 i originària del Sàhara. El 1062, estengueren els seus límits fins a Algèria i passaren a la Península Ibèrica. Intentaren l'expansió cap a l'est, que quedà frenada (1114) per la victòria de l'exèrcit català. El regnat dels almoràvits es caracteritzà per llur intransigència religiosa.

Àmbits lingüístics. Espais, momems, ocasions, situacions o contéxtos en què s'usa una llengua (com més àmbits, més normalització).

Aparell de fonació. Conjunt d'òrgans humans que permeten l'emissió del sons vocàlics i consonàntics que fan possible la parla (llengua, llavis,

dents, paladar, nas, etc.).

Apitxat. Variant dialectal amb fenètica castellana que es parla a València i les comarques del voltant.

Àrab (llengua). Idioma del grup meridional de les llengües semítiques. Hom entén per llengua àrab la parlada al centre d'Aràbia al s VII, anomenada àrab literari o clàssic, i en la qual fou escrit l'Alcorà. En l'actualitat es parla molt dialectalitzada des del Magrib fins a Aràbia.

Aragonés (llengua). Llengua romànica pròpia d'Aragó. Té el seus orígens en el segle X. Mantingué tota la seua vitalitat fins al segle XV. A partir d'aquest moment comença a perdre vigència a favor del castellà. En l'actualitat es parla en algunes comarques del nord d'Aragó, al voltant de la ciutat de Jaca (Chaca, en aragonés).

Arcaïsmes. Formes, expressions i característiques de la llengua patrimonials, genuïnes i pròpies, però que han caigut em desús i que només es conserven en determinades zones o en certes frases i expressions "fossilitzades".

Àustries. Nom que rep a Espanya la branca hispana de la dinastia dels Habsburg. Foren derrotats en la Guerra de Successió pel borbó, Felip V.

Barbarismes. S'usa com a sinònim d'estrangerisme. Lèxic i altres elements lingüístics que formen part d'una llengua però que procedeixen d'altra aliena.

Borbons. Nom de la dinastia sorgida de la casa ducal francesa dels Borbons. Aquesta dinastia arribà Espanya després de la Guerra de Successió

amb Felip V i s'ha prolongat fins als nostres dies en l'actual monarca, Joan Carles I.

Caló. Idioma de la nació gitana.

Cancelleria Reial. Administració política de la Corona. Creada al segle XIII com a escriptura, va servir, també, per a establir un model de llengua unitària per als usos formal de tot el territori de la Corona Catalano-Aragonesa. La seua importància política i lingüística es fou debilitant al llarg del segle XVI.

Castellanismes. Paraules o expressins més o menys adaptades que procedeixen del castellà.

Català arcaic. Terme amb què ens referim al català parlat primerenc quan ja començava a independitzar-se en la seua estructura de l'antic llatí.

Català preliterari. Forma de referir-se al català arcaic per no existir encara documents explícitament redactats en aquesta llengua.

Celtes. Individus d'un grup de pobles originaris del centre d'Europa, que s'estengueren de l'Atlàntic a l'Àsia Menor. Parlaven una llengua indoeuropea.

Comarques històricament castellano-parlants. Comarques del País Valencià on històricament –o, almenys, des de fa vora tres segles– no s'ha parlat mai català. A la LUEV se les denomina "de predomini lingüístic castellà".

Comarques històricament valencianoparlants. Comarques del País Valencià que tenen com a llengua territorialment pròpia el català. A la LUEV se les denomina "de predomini lingüístic valencià".

Comtats catalans. Conjunt de comtats cristians del territori català sotmesos al poder Franc. La independència dels comtats catalans es produí al segle X. Els comtes tendiren a agrupar-se entorn del comtat de Barcelona.

Conflicte lingüístic. Situació social en què dues comunitat lingüístiques es disputen els diversos espais d'usos i funcions per a les seues respectives llengües. La comunitat que perd aquests espais és la que parla la llengua minoritzada.

Constitució Espanyola. Llei màxima aprovada en referèndum el 1978 amb la que ens governem els ciutadans i ciutadanes de l'estat espanyol. S'hi consagren les llibertats individuals, el sistema de partits, la monarquia i una certa forma d'autogovern de les nacions i regions mitjançant els estatuts d'autonomia.

Corona d'Aragó. Nom que se li donà al poder dinàstic medieval que s'encetà amb els comtes de Barcelona i que incloïa la Confederació Catalano-Aragonesa, a més de diversos territoris i ciutats mediterrànies.

Cultismes i semicultismes. Paraules procedents del llatí que s'han incorporat directament al català sense passar per un procés evolutiu històric i popular que les haja provocat canvis importants. Així, per exemple, d'oculum es deriva la paraula patrimonial ull i el cultisme mèdic oculista.

Cultura popular. Conjunt de pràctiques, creences, literatures (generalment orals), músiques, for-

mes de diversió, etc. que són patrimoni dels sectors popular que no hi participen de la cultura acadèmica de les classes dominants.

Decadència. Nom que rep el període que, coincidint amb l'Edat Moderna, va viure la literatura culta entre els segles XV i mitjans del XIX. Fou una època especialment fèble per a la literatura escrita en català, però no així per a les diverses expressions de la literatura popular.

Decret de Nova Planta. Disposicions dictades per Felip V en 1707, per la qual abolia l'antiga organització constitucional dels països que integraven la corona catalano-aragonesa, els Furs, i hi establia l'organització política pròpia de Castella, tot prohibint la llengua catalana.

Dialectologia. Ciència lingüística que estudia les diverses formes de manifestar-se una llengua. Generalment s'aplica a l'estudi de les distintes manifestacions territorials d'un mateix idioma.

Diglossia. Fenomen sociolingüístic relatiu a la presència de dues llengües en una societat. A una se li reserven les funcions poc prestigioses o (B)aixes, i a l'altra, les de prestigi o (A)ltes. A la llarga, la llengua A acabarà substituint a la B en totes les funcions.

Enric Valor (1911 - 2000). Escriptor i gramàtic nascut a Castalla i autor de les Rondalles Valensianes, La Monumental Trilogia del "Cicle de Cassana" i obres normatives com la Freixió Verbal.

Estatut d'Autonomia. Llei democràtica de màxim rang per la qual s'autogovernen en determi-

nades qüestions les regions i nacions (comunitats autònomes) de l'estat espanyol. L'estatut d'autonomia valencià s'aprovà el 1982.

Fonètic. Nivell d'estudi de la llengua relatiu a l'anàlisi dels distints sons que caracteritzen un idioma en oposició a altres.

Furs. Els Furs de València són la recopilació dels preceptes, lleis pròpies, donats en les corts del Regne de València i fets el 1261. Es mantingueren vigents fins al 1707 en què foren suprimits "por justo derecho de conquista" pel borbó Felip V, imposant els castellans.

Grec. Llengua parlada a Grècia. Cal diferenciar entre el grec antic o clàssic, molt important en l'antiguitat i base de molta terminologia científica actual, i el grec modern, que és el que es parla a Grècia en l'actualitat.

Guerra de Successió. Conflicte bèl·lic (1702-14) originat per la qüestió successòria a la corona hispànica per l'extinció de la dinastia dels Àustria. El borbons i Carles d'Àustria, guerrejaren durant dotze anys. Finalment va vèncer el borbó i imposà les lleis de Castella a tot el territori de l'antiga Confederació Catalano-Aragonesa, tot prohibint la llengua catalana.

Hiode. Os en forma de ferradura situat al coll, sobre la laringe, a l'altura de la quarta vèrtebra cervical.

Homilies. Comentaris de les lectures bíbliques fetes en una celebració litúrgica o missa. Antigament es denominaven sermons.

Homo sapiens. Gènere de primats antropoides que comprèn l'home actual (*Homo sapiens sapiens*) i els homes fòssils considerats com a formes ideals de transició en el procés d'hominització. Aquest gènere té unes característiques típiques, com la capacitat cranial (superior a 750 cm³) i la postura bípeda en posició erecta.

Hostes. Nom que reben els exercits en campanya en l'època medieval.

Indoeuropeus. Individus pertanyents a uns pobles d'origen incert (possiblement les estepes asiàtiques) que s'escamparen des del Danubi a la península Ibèrica per tota Europa entre els segles XIII i XI aC.

Islam. Conjunt de pobles, països i estats musulmans, és a dir que abraçaren la fe de Mahoma (570-632), tant des del punt de vista socio-cultural i polític com religiós.

Joan Fuster. (1922-1992). Escriptor valencià de Sueca que propugnà la unitat cultural dels Països Catalans i defensà la llengua com eix vertebrador nacional. Autor d'una àmplia obra assagística de caràcter humanístic. El seu llibre més conegut és *Nosaltres els valencians* (1962).

Línia Biar-Busot. Primera frontera entre els regnes de Castellà i València establida pel tractat d'Almirra el 1244. Era una línia imaginària que anava des de Biar (sud de l'Alcoià) a Busot (nord de l'Alacantí). Al nord es trobava el Regne de València, al sud, el de Múrcia, pertanyent a Castella.

Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià. Llei lingüística aprovada per les Corts Valencianes el 1983 a la ciutat d'Alacant. S'hi consagren, entre altres coses, el caràcter pròpi i oficial del valencià, l'obligatorietat de l'ensenyament del valencià i el deure inexcusable de totes les administracions públiques a promoure l'ús ple a tots els àmbits. Es coneix amb les sigles de LUEV.

Lleialtat lingüística. Mecanisme social pel qual una comunitat de parlants tendeix a usar preferentment el seu idioma en totes les situacions i funcions.

Llengua territorialment pròpia. Llengua materna i primera dels autòctons d'un determinat territori. Independentment de la vitalitat o els parlants reals que hi tinga, mentre que no es done la plena desaparició d'aquesta comunitat de parlants, la llengua territorialment pròpia no es modificarà.

Localismes. Paraules o expressions pròpies del parlar del poble que en són desconegudes fora.

Miquel Amat. (1837-1896) Petreri llicenciat en Dret. Poeta i periodista. Amic dels renaixentistes valencians Teodor Llorente i Vicent W. Querol. Entre la seua obra literària cal destacar *Rimas*.

Morfosintàctiques. Part de la gramàtica que estudia les regles de l'estructura interna dels mots i les regles combinatòries dels sintagmes en frases.

Moriscos. Descendants dels musulmans andalusins (de la península Ibèrica) que continuen vivint en les terres cristianes després de la conquesta.

Alguns es convertiren al cristianisme, però la immensa majoria no. Foren expulsats el 1609.

Mossàrab. Individu que conservà la religió cristiana sota la dominació islàmica de la Península Ibèrica. Terme usat per a referir-nos, també, a la llengua que hi parlaven, barreja d'àrab dialectal i romanç que tingué una certa vitalitat fins a primeries del segle XIII.

Norma d'ús. Norma social no escrita i individualment interioritzada que fa que la major part dels parlants d'una comunitat lingüística usen la llengua pròpia en determinades ocasions i una altra distinta per a altres funcions (normalment considerades de major transcendència social).

Normalitzador. Factor, actuació o comportament que contribueix a augmentar l'àmbit o la freqüència d'ús d'un idioma que s'usa restringidament i que pateix la pressió substitutòria d'altre.

Normativitzador. Procés pel qual s'estableix i difon la normativa d'una llengua perquè siga efectivament usada pels seus parlants. Són instruments normativitzadors les gramàtiques, els diccionaris, les ortografies, el materials per a ensenyar llengua, l'escola i els models de les obres escrites i els mitjans de comunicació.

Normés de Castelló de 1932. Acord per a establir les normes del valencià, basades en les formulades a Catalunya en les primeres dècades del segle XX per Pompeu Fabra, i que fou signat per les entitats i personalitats més significatives que usaven efectiva-

ment el valencià. Aquestes normes continuen estan plenament vigents i són les úniques que reconeixen les universitats valencianes.

Onomàstiques. Que se relacionen amb l'Onomàstica, és a dir, l'estudi científic dels noms propis.

Paradigmes. Models o exemples que representen el comportament d'un grup de coses o persones o una determinada classe.

Ploms (ibèrics). Planxes planes d'aquest material trobades en les excavacions arqueològiques que porten gravada l'escriptura ibèrica, ara per ara indesxifrable.

Pobles germànics. Conjunt de pobles indoeuropeus que poblaren les planícies europees situades al nord dels Alps i entre les actuals França i Rússia. Foren els que acabaren amb l'Imperi Romà en un procés continuat d'invasions entre els segles IV i V.

Política lingüística. Conjunt de mesures preses pel poder polític per tal de promoure i incrementar l'ús social de la llengua territorialment pròpia i minoritzada.

Pompeu Fabra. (Barcelona 1868 - Prada, Conflent 1948). Gramàtic i lexicògraf. Tingué una participació destacada en el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906). La Gramàtica de la lengua catalana (1912), és la seva obra més sòlida des d'un punt de vista lingüístic. Des de l'Institut d'Estudis Catalans impulsà la promulgació de les Normes ortogràfiques (1913), la

Gramàtica catalana (1918) i el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932). Amb aquesta obres assen-
ta les bases normativitzadores del català modern.

Precolombí. Pertanyen als pobles i cultures americanes que ja existien quan arribaren el colo-
nitzadors espanyols comandats per Cristòfol Colom.

Prensa satírica. Periòdics humorístics que donen notícies i comenten la realitat en clau burlesca. Als Països Catalans aquesta premsa va tenir gran vitalitat entre mitjans del XIX i el primer terç del XX. Generalment, aquests periòdics s'escriuen en català.

Prescriptius. Normatius. D'ús correcte i obligatori.

Púnic. Dialecte del Fenici parlat a Cartago i les seues colònies mediterrànies entre el 600 i el 150 a. C.

Ramon Muntaner. (Peralada 1265 - Eivissa 1336). Cronista, funcionari i soldat. Participà en diverses campanyes bèl·liques mediterrànies de la Corona d'Aragó i en donà fe en la seua Crònica.

Renaixença. Nom amb què els historiadors de la literatura catalana han designat el procés de recuperació de la llengua i la literatura catalanes portat a terme sobretot a partir de la segona meitat del s. XIX. Es desenvolupà a tot el territori catalano-parlant, però ho feu amb especial intensitat i amb una forta influència social només a Catalunya.

Romanç. Nom genèric que es donava a l'Edat Mitjana a qualsevol llengua vulgar procedent del llatí.

Romània. Conjunt de territoris europeus on es parla, o s'han parlat, llengües romàniques. Comprén la totalitat o part dels actuals estats romanes, francès, portugués, belga, italià, suís, espanyol, etc. A la resta de territoris del món on es parlen també aquestes llengües –latinoamèrica, Canadà, zones d'Àsia– se les dona el nom de Nova Romània.

Romanització. Procés pel qual, els romans, no només conquistaren nous pobles sinó que els integraren econòmicament, políticament, culturalment, religiosament i lingüísticament a l'Imperi Romà.

Romanticisme. Moviment artístic, literari, cultural i espiritual que s'estengué per tota Europa entre finals del XVIII i el segle XIX. Es caracteritza per una exaltació de la individualitat i la reivindicació de l'esperit nacional aprofundint en les arrels medievals.

Sociolingüística. Estudi de la llengua, o de les llengües, desde la perspectiva de l'ús social i no pas centrant-se en la seua estructura (fonètica, lèxic, morfosintaxi,...).

Substitució lingüística. Procés pel qual una llengua A ocupa els àmbits i les funcions socials que tradicionalment l'han estat reservats a una llengua B, fins que aquesta última deixa d'usar-se entre els parlants de la comunitat lingüística.

Substrat lingüístic. Trets lingüístics de tota mena (fonètics, lèxics o morfosintàctics) que una llengua en procés de substitució o minoritzada per una altra, deixa en aquesta última.

Superestrat. Trets lingüístics que la llengua de la classe dominant deixa sobre la llengua de la classe dominada que, tot i això, és abraçada pels grups dominants en detriment de la seua pròpia.

Toponímia. Part de l'onomàstica que estudia científicament els noms de lloc i el seu origen.

Tractat d'Almirra. Tractat d'aliança i de delimitació de les respectives zones de conquesta concordat entre Jaume I de Catalunya-Aragó i l'infant Alfons de Castella, el futur Alfons X, signat el 1244 a Almirra (Alcoià), l'actual Camp de Mirra.

Tractat dels Pirineus. Acord de pau signat el 1659 entre els representants de Felip IV de Castella i III de Catalunya-Aragó i els de Lluís XIV de França, que posava fi a la guerra iniciada entre ells el 1635. El tractat estipulava la cessió a França del comtat de Rosselló (amb el Conflent, Vallespir i Capcir) i de la meitat del comtat de Cerdanya, és a dir, el nord de la Catalunya històrica. És per això que avui la Catalunya Nord es troba sota sobirania francesa.

Trastàmara. Dinastia reial castellana formada per Enric, fill del rei Alfons XI de Castella, en esdevenir rei el 1369. Una branca d'aquesta dinastia reial en donà també una a Catalunya-Aragó des de Ferran I, el 1412, fins al 1519.

Vicent Andrés Estellés. (Burjassot 1924 - València 1993). Poeta. Considerat l'element més representatiu en la renovació de la poesia valenciana. Fou un poeta extraordinàriament prolífic i de la seua àmplia obra cal destacar el *Llibre de meravelles*

(1971), on podem llegir el seu extraordinari "Assumiràs la veu d'un poble...".

Vulgars (llengües). Es deia a l'Edat Mitjana de les llengües procedents del llatí i parlades pel vulgus, és a dir, la gent comú, en contraposició a la gent culta que, suposadament, encara parlava llatí o el coneixia.

Xenòfoba. Es diu de la persona que sent odi envers als estrangers o aquells que tenen altra raça, religió, cultura o llengua.

PER A SABER-NE MÉS...

* DUARTE, C. & MASSIP, À. (1983): *Síntesi d'Història de la Llengua Catalana*. Barcelona. La Magrana.

* FERRANDO, T. & NICOLÀS, M. (1997): *Panorama d'història de la llengua*. València. Tàndem.

* GENERALITAT VALENCIANA (1983): *Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*. València. Generalitat Valenciana.

* INSTITUT D'ESTUDIS CATALANAS (1990): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua Catalana I (Fonètica)*. Barcelona. IEC.

* INSTITUT D'ESTUDIS CATALANAS (1992): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua Catalana II (Morfologia)*. Barcelona. IEC.

* LÓPEZ DEL CASTILLO, L. (1980): *El català a través del temps*. Barcelona. Reforma de l'escola.

* MOLLÀ, T. & PALANCA, C. (1987): *Curs de sociolingüística 1*. Alzira. Bromera.

* MOLLÀ, T. (1990): *La llengua dels mitjans de comunicació*. Alzira. Bromera.

* MONTROYA, B. (1986): *Variació i desplaçament de llengües a Elda i Oriola durant l'Edat Moderna*. Alacant. Instituts d'Estudis "Juan Gil-Albert", Diputació d'Alacant.

* PITARCH, V. (1984): *Reflexió crítica sobre la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*. València. 3 i 4.

* SANCHIS GUARNER, M. (1980): *La llengua dels valencians*. València. 3 i 4.

* SOLÉ, J. (1989): *Sociolingüística per a joves*. Barcelona. La Llar del Llibre.

* UNIVERSITAT D'ALACANT (1996): *Declaració Universal dels Drets Lingüístics*. Alacant. Universitats valencianes.

* VALOR, E. (1984): *Curs mitjà de gramàtica catalana referida especialment al País Valencià*. València. 3 i 4.

* VENY, J. (1993): *Els parlars catalans*. Mallorca. Edit. Moll.

ÍNDICE

PRESENTACIÓN

INTRODUCCIÓN

I. EL ENTORNO URBANO DE LA VILLA

II. LA POBLACIÓN. NACER, VIVIR Y MORIR DURANTE EL SIGLO XIX

- 2.1. Ciclos demográficos de la población de Petrer
- 2.2. La población activa
 - A) El censo de Floridablanca de 1787
 - B) El padrón de habitantes de 1875
 - C) El censo demográfico de 1910

III. TRABAJAR LA TIERRA: LA AGRICULTURA

- 3.1. La superficie cultivada
- 3.2. Los cultivos

IV. MULAS, CABALLOS, OVEJAS Y CABRAS

V. ARTESANÍA E INDUSTRIA

VI. LA PROPIEDAD DE LA TIERRA: TERRATENIENTES Y JORNALEROS

VII. LA DESAMORTIZACIÓN

- 7.1. El proceso desamortizador
- 7.2. Desamortizar en Petrer

VIII. PROGRESISTAS Y CONSERVADORES

- 8.1. Los liberales
- 8.2. Petrer y la batalla de Boné de 1844

IX. EL SISTEMA ELECTORAL:

SUFRAGIO CENSITARIO Y ELECCIÓN INDIRECTA

X. LA NUEVA SOCIEDAD

- 10.1. Los "mayores contribuyentes" de Petrer
- 10.2. El campesinado pobre sin tierra
- 10.3. Pequeños y medianos propietarios

VOCABULARIO

BIBLIOGRAFÍA

ÍNDICE

PRESENTACIÓN

INTRODUCCIÓN

I. LOS EFECTOS DEMOGRÁFICOS DE LA GUERRA CIVIL

- 1.1. La población de Petrer antes de la Guerra Civil
- 1.2. Industria del calzado e inmigración
- 1.3. El descenso demográfico de la posguerra
- 1.4. Guerra, mortalidad, exilio y represión

II. EL RÉGIMEN FRANQUISTA Y LOS POLÍTICOS LOCALES

- 2.1. Rasgos políticos del régimen franquista
- 2.2. Sociología del régimen franquista
- 2.3. El personal político de Petrer
- 2.4. Falangistas y empresarios
- 2.5. Las elecciones municipales de 1948

III. LA REPRESIÓN Y EL CONTROL DE LA SOCIEDAD

- 3.1. Vencedores y vencidos
- 3.2. Fusilamientos de posguerra en Petrer
- 3.3. Cárcel y represión
- 3.4. Depuración de funcionarios y maestros
- 3.5. Control del orden público y manipulación de conciencias
- 3.6. La cruz de los caídos

IV. LA VIDA COTIDIANA

- 4.1. El papel de la mujer bajo el franquismo
- 4.2. El trabajo femenino e infantil
- 4.3. La educación en el franquismo
- 4.4. Mercado negro y hambre

V. LA AUTARQUÍA ECONÓMICA: INTERVENCIONISMO ESTATAL Y CRISIS ECONÓMICA

- 5.1. El carácter restaurador del régimen franquista
- 5.2. Los efectos de la autarquía y el intervencionismo en Petrer
 - A) La escasez de energía eléctrica
 - B) Escasez, control y mercado negro de materias primas
 - C) El claudestineo industrial en Petrer
- 5.3. La situación del obrero

VOCABULARIO

BIBLIOGRAFÍA

ÍNDICE

PRESENTACIÓN

INTRODUCCIÓN

I. LA ESTABILIZACIÓN DE LA POBLACIÓN PETRERENSE EN LOS AÑOS 70

- 1.1. Disminución de la natalidad y de la inmigración
- 1.2. Población y economía
- 1.3. Sistema político y educación demográfica

II. LA EVOLUCIÓN DE LA ECONOMÍA LOCAL (1973-1979)

- 2.1. Los sectores económicos
- 2.2. Características de la industria
 - A. Monocultivo industrial
 - B. Economía sumergida
- 2.3. La crisis de la industria del calzado

III. EL MOVIMIENTO CIUDADANO

- 3.1. El contexto histórico estatal y municipal
- 3.2. ¡Más zonas verdes!
- 3.3. La lucha ciudadana por la educación pública
- 3.4. Coordinadora comarcal por la sanidad pública

IV. EL MOVIMIENTO ASAMBLEARIO DE 1977

- 4.1. ¿Qué fue el Movimiento Asambleario?
 - A. Las asambleas
 - B. Las comisiones de trabajo
 - C. Participación democrática
 - D. Solidaridad obrera y ciudadana
- 4.2. Causas del Movimiento Asambleario
- 4.3. Efectos y consecuencias

V. LA OPOSICIÓN AL RÉGIMEN FRANQUISTA (1973-1976)

- 5.1. Los partidos políticos en Petrer
- 5.2. La oposición de los grupos sociales y culturales
- 5.3. La Junta Democrática y la Plataforma de Convergencia Democrática

VI. LA TRANSICIÓN A LA DEMOCRACIA (1976-1979)

- 6.1. La consolidación de los partidos y sindicatos democráticos
- 6.2. Los referéndums de 1976 y 1978
- 6.3. Las elecciones generales
- 6.4. El primer ayuntamiento democrático de Petrer
 - A. Las principales ofertas electorales
 - B. Los resultados electorales de 1979

VOCABULARIO

BIBLIOGRAFÍA

ÍNDICE

PRESENTACIÓN

INTRODUCCIÓN

I. ¿QUÉ ES LA SALUD?

- 1.1. La salud en marcha
- 1.2. La persona y la comunidad también son responsables de la salud

II. EL ENTORNO. ¿QUÉ ES UNA CIUDAD SANA?

III. FACTORES QUE DETERMINAN LA SALUD EN MI CIUDAD

- 3.1. El entorno ambiental y psicosocial
 - A. Factores ambientales
 - B. Entorno psicosocial
- 3.2. Servicios de salud: ¿igualdad o desigualdad?
- 3.3. La herencia biológica
- 3.4. Los estilos de vida
 - A. ¿Qué derroche!
 - B. El consumo nos consume
 - C. ¿Qué hacer? Si quieres, puedes

IV. APRENDER A VIVIR

- 4.1. Vivir la sexualidad. ¿Amistad o amor?
- 4.2. ¿Cómo abordar la sexualidad?
- 4.3. Sexualidad saludable

VOCABULARIO

BIBLIOGRAFÍA

ÍNDEX

PRESENTACIÓ

INTRODUCCIÓ

I. EL VEÏNAT DE LA VILA

- 1.1. Evolució demogràfica
- 1.2. Moriscos i cristians
- 1.3. Homes, dones i vídues

II. LA TERRA I EL RAMAT

- 2.1. Bancals i heretats del camp de Petrer
- 2.2. El regadiu petrerí
- 2.3. L'agricultura
 - A. Els conreus
 - B. Associació i rotació de conreus
- 2.4. La ramaderia: mules i ovelles

III. PRODUIR, CONSUMIR, COMPRAR I VENDRE

- 3.1. Els molins de la rambla de Puça
- 3.2. Els forns
- 3.3. Les botigues de la vila

IV. LES CLASSES SOCIALS DEL SENYORIU DE PETRER

- 4.1. El senyoriu i la carta pobla de 1611
- 4.2. Els comtes d'Elda
- 4.3. El camperolat petrerí

V. ELS PODERS POLÍTICS DE LA VILA

- 5.1. L'aljama morisca del segle XVI
- 5.2. Els regidors al segle XVII
 - A. El Consell General i el Consell Particular
 - B. El justícia i altres regidors locals
- 5.3. L'ajuntament borbònic del segle XVIII

VOCABULARI

BIBLIOGRAFIA

QUADERNS DIDÀCTICS

Nº 6

CEL

Centre d'Estudis Locals del Vinalopó

Ajuntament de Petrer
Regidoria de Cultura